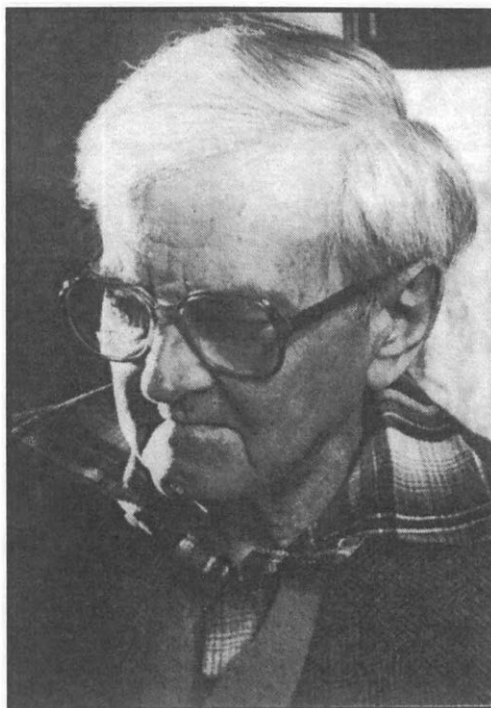

OSZK HÍRADÓ

az Országos Széchényi Könyvtár lapja
XLIV. évfolyam – 2001. 1–2. szám

TARTALOM

KRÓNIKA

- 2 Főigazgatói utasítás
- 2 Személyi hírek és változások
- 3 Dr. Szebenyi Béláné (1927–2001) (Lakatos Éva)
- 3 Biegelbauer Pál (1945–2001)

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRŐL

- 4 Tájékoztató a Gazdasági Igazgatóság jelenlegi helyzetéről, 2001. évi programjáról (Gertner László)
- 6 Rendszerváltás az OSZK-ban, DOBIS-ból az Amicusba (Horváth Ádám)
- 9 Szervusz Amicus! avagy rendszerváltás a Könyvfeldolgozó osztályon – KFO-n – megélve (Tóth Loránd)
- 11 A Tájékoztató és Dokumentumforgalmi Főosztály 2001. évre megfogalmazott programja (Ottovay László)
- 13 Bemutatózik a Könyvtári Intézet Szervezési és Elemző Osztálya (Fehér Miklós)
- 14 A Hírlapcsoport munkájából. Repertóriumok a hírlaptájékoztatásban (Farkas Viktória)
- 15 Integráció az OSZK állománygyarapításában: a Nemzetközi Csereszolgálat önállósága megszűnik, beolvad a Gyarapítási Osztályba (Gábor Kalmánné)
- 17 Emlékeim 2000-ről: szubjektíven az időszak kiadványokhoz kapcsolódó szakmai kihívásokról, évfordulókról, rendezvényekről (Gazdag Tiborné)
- 21 A Térképtár 2000. évi gyarapodásáról (Danku György)

- 23 Hamarosan megjelenik a Honterus-émlékkönyv (W. Salgó Ágnes)
- 23 A Magyar Elektronikus Könyvtár Osztály hírei

KIADVÁNYAINKRÓL

- 24 Megjelent az „Országos Széchényi Könyvtár programja 2001” című kötet

KIÁLLÍTÁS

- 25 A „Találkozás a gyermekkel” című kiállításról

MÚLTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

- 26 Weöres Sándor vallomása olvasmányairól (Batári Gyula)

SAJTÓFIGYELŐ

- 27 Verdi a könyvtárban
- 27 783 írónk a bibliográfiában
- 28 A könyvtárról a kultúra napján (Jakab)
- 28 Ismeretlen relikviák a Széchényi-hagyatékból
- 29 Gutenberg- helyett internetgalaxis? (Szabó Katalin)

KÖNYVTÁRUNK ÉLETÉRŐL

- 31 Sajtótörténet, oktatás, külpolitikai közgondolkodás. A hírlapkönyvtárosok találkozójáról (Bácsvári Anna)

KRÓNIKA

Főigazgatói utasítás

2001. január 1-jétől minden megbízási szerződés előzetes főigazgatói engedély alapján köthető meg mind külső, mind belső munkatárssal. A megbízási szerződéseknél a megbízó minden esetben a főigazgató. A munka elvégzését azon helyi vezető igazolja, akinél a megbízott a munkát elvégezte.

A kifizetéshez a munka elvégzésének igazolása után a főigazgató és a gazdasági igazgató engedélye szükséges.

A bérigazgatási és munkaügyi főosztályvezető-helyettes ezen engedélyek után intézkedhet a megbízási díjak számfejtéséről és átutalásáról az érvényben lévő gazdasági igazgatói körlevelekben foglaltak szerint.

Budapest, 2001. január 2.

Dr. Monok István
főigazgató

Személyi hírek és változások 2001. január 1–2001. február 28.

Új dolgozóink: Aitner Viktor segédmunkás, Műsz. Fenntart. Osztály, Farkas Pál műsz. üi., Gyártási Osztály, Fehér Miklós könyvtáros, osztályvezető, Szervezési és Elemző Osztály, Hangodi Ágnes főkönyvtáros, Könyvtártud. Szakkönyvtár, Károly Pálné kiség. alk., Műsz. Fenntart. Osztály, Korpás István szakmunkás, Gyűjt. Ép. Inf. Osztály, Kovács Róbert ig. szakalk., Biztonsági Osztály, Molnár Ágnes gazd. szakalk., Pü. és Számviteli Osztály, Somogyi Csaba műsz. üi., Film- és Interjú Gyűjt. Szerv. Osztály, Szóts Andrásné gazd. szakalk., Pü. és Számviteli Osztály

Áthelyezés a könyvtáron belül: Fűri Pál ügyvit. alk., a Raktári Osztályról az Elektronikus Dok. Szolg. Osztályra, Győri Luca ügyvit. alk., a Raktári Osztályról a Gyarapítási Osztályra, Poprády Géza főkönyvtáros, a Létesítményi Irodából a Főigazgatóságra, Tóth Ferenc ig. szakalk., a Szakozó Osztályról az Olv. és Táj. Szolgálatra

Eltávoztak a könyvtárból:

- **munkaviszonya megszűnt:** Horváth Gábor ig. szakalk., Számítástechn. Alk. Osztály, Rajos Éva könyvtárosassz., Mikrofilm- és Fényképtár
- **felmentéssel:** Bosánszki Mihály szakmunkás, Nyomdaüzem
- **nyugdíjazással:** Dr. Szűcs Jenőné tud. kut., Fejlesztési Osztály

Helyreigazítás

Az OSZK Híradó 2000. 9–10. számában véletlenül tévesen közöltük, hogy Milyó Enikő ügyviteli alkalmazottként került a Plakát- és aprónyomtatványtárba, valójában könyvtárosként. Ezúton is elnézést kérünk.

Dr. Szebenyi Béláné (1927–2001)

Beosztásra előkészített cédulák halmaza vette körül, s a kiemelt katalógusfiók fölé hajolt tíz éven át a hírlapolvasó-terem félreeső szolgálati asztalánál. Ott ült és mindig mosolyogva tekintett fel: barátságosan, szolgálatkészen, amikor meg-megállt előtte egy tétova olvasó, kezében a még kitöltetlen kériólap és megszólította: „Tessék mondani, hogy találok meg...” Azonnal felállt, és készségesen sorolta a könyvtári (latin) betűrend rejtjelmeit a c, cz, és a cs (ami c és s) különbségeit, vagy hogy ugyanazon nevű újságcím miért soroltatott előbbre illetve hátrább: „...mert külön írva, vagy egybe írva van a címe...” Jutka szinte bocsánatkérően mosolygott, mert ez aztán igazán érthetetlen volt a „kezdő” olvasónak. Azután következett a cikk-katalógus besorolási rendje... Tíz éven át Rimár Piroskával együtt a Magyar Fo-

lyóiratok Repertóriumának havi füzetében a címléírásokat vágták ki apró szeletkékre, ragasztották rá a katalóguslapokra, aláhúzva a kiemelt címet. Majd előrendezés, szoros betűrend, beosztás. A katalógusfiók szízeit emelte ki, mert az abc szeszélye folytán egy-egy fiókba csak 8–10 új lap jutott a többi közé. Egy fiók máris vissza, majd újabbat kihúzni, beosztani, vissza... Évente így került 9–10 ezer katalóguslap a helyére. De ez már a múlt. Ma már számítógép „varázsolja” képernyőjére a keresett cikket. És Jutka, aki a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének könyvtárából jött át az Országos Széchényi Könyvtárba – eltávozott. 2001. február 20-án helyezték örök nyugalomba dr. Szebenyi Béláné Jovanovics Juliannát.

Lakatos Éva

Biegelbauer Pál (1945–2001)

2001. február 20-án elhunyt Biegelbauer Pál, az Országos Széchényi Könyvtár volt osztályvezetője.

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRŐL

Tájékoztató a Gazdasági Igazgatóság jelenlegi helyzetéről, 2001. évi programjáról

Ez az év sem indult simán és elmondhatjuk, hogy a tavalyi sem volt leányálom a Gazdasági Igazgatóság munkatársai részére, melynek következménye az intézmény egészére kihatott.

Sajnos a zökkenőmentességet (melyet a szakmai oldal is megtapasztalhatott) nem tudtuk biztosítani a legnagyobb jóindulat és erőfeszítés ellenére sem.

Az elmúlt egy év az átalakulás éve volt, amikor is meg kellett teremteni mind azokat a személyi, tárgyi feltételeket, amelyek megfelelnek a mai követelményeknek az intézmény, a Nemzeti Könyvtár *biztonságos pénzügyi működtetéséhez, megfelelő szintű fenntartásához, a tervszerű, megalapozott gazdálkodásához.*

Röviden mindez magában foglalta az önálló számítógépes hálózat telepítését, kiépítését, új szoftver alkalmazását, a munka átszervezését, korszerűsítését és a változó rendeletek, törvények, határozatok, stb. követését a pénzügy területén.

Az átalakulás mindig, mindenhol problémákkal jár, ez a mi esetünkben sem volt rendhagyó, amelyeket tetézt még a Minisztérium máról-holnapra történő adatkérési, kimutatási sorozata, a féléves mérlegkészítés idejére ütemezett 2 évre történő elemi költségvetési terv elkészítése (3 nap alatt), a PIR (új Pénzügyi Integrált Rendszer) alkalmazása, bevezetése a NKÖM intézményei részére, az ezzel kapcsolatos plusz feladatok mentén, és még sorolhatnánk.

Mindezek mellett különböző okoknál fogva a Gazdasági Igazgatóságról szép sorban léptek ki a kollégák, így a megfogyatkozott csapatra terhelődött a nyomás.

A hiányzók pótlása távolról sem volt olyan egyszerű mint azt gondoltuk volna. Igaz, a követelményszint a korábbinál jóval magasabb volt (nem csak szakmai, hanem végzettséget és technikai ismereteket illetően is).

Talán amikor az év végi zárás időszaka jött el (2000. november-december), és indítottuk az új évet a mérleg beszámoló és az elemi költségvetési tervezés, a PIR tervezés, továbbképzés közepette, akkor voltunk a legkevesebben. Egy-két jól időzített kilépés, valamint a betegállományok miatt maroknyi csapatnak kellett helytállnia.

Ezúton szeretném megköszönni közvetlen kollégáimnak és kollégáimnak munkáját, akik ebben az igen kritikus időszakban helyükön maradván, áldozatkészen szolgálták a könyvtár pénzügyi életben maradását.

Hálásan köszönöm a könyvtár szakterületeinek türelmét, megértését és azt az empátia érzést, amellyel segítették munkánkat nap mint nap, megerősítve minket, hogy a közös érdekünknek megfelelőhessünk, ezzel megerősítve a jövőbeni fennmaradást.

A legnehezebb időszakot leküzdve jelenthetem: a Gazdasági Igazgatóság létszáma mára elérte a belépésem kori adatot, a technikai környezet és a szakmai színvonal megfelel a követelményeknek, és bátran nekifoghatunk a keretgazdálkodás kialakításához, amely már intézményi szinten ismeretes.

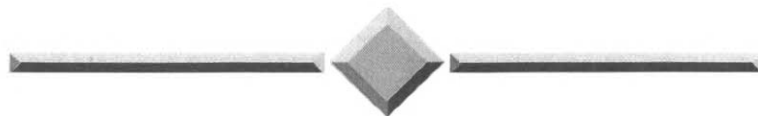
Ugyancsak paralel biztosítanunk kell a NKÖM felé a PIR rendszerbe való integrálódásunkat (azaz dupla munkát kell, hogy végezzünk), valamint magas szinten, precíz, pontos, megbízható együttműködést biztosítunk a mindennapi életben a szakma részére.

Kérek minden kedves Kollégánőt és Kollégát, hogy a beígért referenci látogatástól, a kontrolling beindulásától függetlenül keressenek fel minket bármely problémával, amely a közös munkát elősegíti, és ezzel a Könyvtár egészét szolgálhatjuk.

Tájékoztatásul ezúton közlöm a Gazdasági Igazgatóság új névsorát, telefonszámait a könnyebb elérhetőség érdekében.

Osztály	Név	Beosztás	Telefon	
Gazdasági Ig. közvetlen	Dr. Gertner László	gazdasági igazgató	808	
	Nyerges Gyöngyi	gazdasági igazgató-helyettes	817	
	Soltész Ilona	titkárnő	809	
	Bogdánfalvi Árpádné	kontrolling-vezető	866	
	Nagy Marianna	likviditási menedzser	736	
	Hantos Attila	rendszergazda	605	
Pénzügyi-Számviteli o.	Timák Károlyné	deviza ügyintéző	620	
	Molnár Ágnes	pü-számv. munkatárs	656	
	Járai Sándorné	gazd. szakalkalmazott	657	
	Szűts Andrásné	pü-számv. munkatárs	658	
	Szekszárdi Éva	pénzügyi előadó/PIIR	887	
	Marosvölgyi Zoltánné	kontírozó könyvelő	732	
	Drzka Magdolna	vevő könyvelő/PÉNZTÁROS	733	
	Trégelné Vincze Ildikó	könyvelő	734	
	Hegyi Mónika	kontírozó+anyagkönyvelő	735	
	Süllős Jánosné (nyugdíjas)	raktáros (tel.: 429 raktárban)	306	
Bér-Munkaügyi osztály	Volcsik Katalin	főosztályvezető-helyettes	722	
	Tímárné Galgóczi Erzsébet	mb. osztályvezető-helyettes	607	
	Kaló Jánosné	TB-ügyintéző	723	
	Sárköziné Tóth Júlia	munkaügyi előadó	709	
	Pechlof Gabriella	bérszámfejtő	721	
	Dobler Györgyné (nyugdíjas)	kézbesítő	724	
Műszaki o.	Verner Jánosné	osztályvezető	851	
	Turi László	osztályvezető-helyettes	853	
	Dr. Tölgyesi Józsefné	szállítási csoportvezető	730	
	Ábrahám Antal	gondnok	731	
	Jánka Sándor	csoportvezető	852	
	Németh Zsuzsanna	titkárnő, műszaki ügyintéző	850	
	Jakab Tímea (GYES)	titkárnő, műszaki ügyintéző		
	Kissné Berger Enikő (GYES)	csoportvezető		

*Dr. Gertner László
gazdasági igazgató*

Rendszerváltás az OSZK-ban, DOBIS-ból az Amicusba

Röviden

Az OSZK három éves fejlesztőmunka eredményeként a 10 éve üzemelő DOBIS/LIBIS-ben tárolt két különálló adatbázisának egyesítése után megkezdte új integrált könyvtári rendszerének használatát. Az egyesítés révén Magyarország legnagyobb elektronikus katalógusa jött létre. Az új rendszer beüzemelésével az OSZK a szintén Amicust használó kanadai, ausztrál és angol nemzeti könyvtárak társágába került.

Az Amicus on-line olvasói katalógusa, a LibriVision, egyszerűen kezelhető módon, mindössze egy web-böngésző segítségével, tetszetős grafikus felületen az otthonokba viszi az OSZK katalógusát, egytlen kiindulópontja más OSZK adatbázisokban, ill. egyéb hazai és külföldi könyvtári katalógusokban való váltott módú és/vagy párhuzamos kereséseknek.

A nemzetközi szabványokon alapuló Amicus–LibriVision páros révén az OSZK jelentős lépést tett az európai integrációs folyamatokba való bekapcsolódás felé, sőt lehetősége van rá, hogy bizonyos vonatkozásokban akár vezető szerepet töltsön be.

Az Amicus

Az alábbiakban háttéranyagot szolgáltatunk az Amicusról.

Fejlesztés

Az Amicust a Kanadai Nemzeti Könyvtár megbízásából és szakmai irányításával a kanadai CGI fejlesztő cég készítette el. A Kanadai Nemzeti Könyvtárban ez idő tájt a DOBIS/LIBIS-t használták. Az új szoftverbe átkerült mindaz, ami a DOBIS/LIBIS-ben jónak, időállóknak bizonyult és megoldást kerestek mindarra, ami hiányzott vagy nem volt elégségesen megoldva. Ugyanakkor az Amicus nem a DOBIS/LIBIS kiegészítése vagy továbbfejlesztése, hanem egy teljesen új program, melyet nulláról indulva, a kor legmodernebb számítástechnikai eszközeire építve írtak meg.

Az Amicus a Kanadai Nemzeti Könyvtárban

Az Amicus képességeinek rövid jellemzésére álljon itt néhány adat a Kanadai Nemzeti Könyvtárban működő Amicusról: 12 millió rekordot tartalmaz, 400 egyidejű felhasználót szolgál ki, évente 1 millió re-

korral bővül, 5 könyvtár teljes körű gépesítését oldja meg, és a központi katalógusmodullal 400 könyvtár jelentéseit dolgozzák fel.

Az Amicus új tulajdonosa

Az Amicus tulajdonjoga ma már a leuveni székhelyű ELIAS cég birtokában van. Ezzel a fejlesztés irányítása is átkerült az ELIAS-hoz. A kanadai és az ELIAS-féle Amicus fejlesztése ezzel kettévált. Az, aki a kanadai Amicust tanulmányozza, nem azt az Amicust tanulmányozza, amit az ELIAS árul. Az egyik alapvető különbség például, hogy az ELIAS-féle Amicus már nem Ingres-re épül.

Az ELIAS eredetileg a DOBIS/LIBIS fejlesztésére és karbantartására alakult dinamikusan fejlődő cég, mely a DOBIS/LIBIS vonatkozásában is már több újítást hozott. Ilyen volt például a DOBIS/LIBIS-hez készített WebOpac is, mely tavaly a legjobb webopac címet nyerte el. Az ELIAS arra törekszik, hogy minden régióban megfelelő könyvtárosi és technikai támogatása legyen az Amicusnak. Ezt a célt a könyvtárak és számítástechnikai cégek együttműködésével valósítja meg.

Amicus felhasználók

Habár az Amicus új szoftver, máris nagyon tekintélyes felhasználókat tudhat magáénak. A sort a Leuveni Katolikus Egyetem nyitotta, mely az egyetemi hálózat 40 könyvtára számára vásárolta meg a rendszert. Őt követte az ovideói (Spanyolország) egyetemi hálózat, majd az OSZK-t megelőzve a British Library, mely – többek között – a jelenlegi sokféle feldolgozási módszert és technikát integrálni képes szoftverre írta ki pályázatát. A British Library-ben az Amicushoz 2000 egyidejű felhasználó fog csatlakozni és 30 millió rekordot tárol majd. Az OSZK-t nem sokkal követte a tulajdonosok sorában az Ausztrál Nemzeti Könyvtár. Ausztráliában a már működő Amicusra épül az országos közös katalógizálás: mintegy 1400 könyvtár használja on-line.

Az Amicus technikai jellemzői

EGYÜTTMŰKÖDÉSI KÖRÖK

Az Amicus képes több könyvtár teljes körű gépesítésére. Az együttműködési kör minden könyvtárra

önálló, egymástól független és egymás által nem látható gyarapítást, kölcsönzést, folyóirat-érkeztetést végezhet. Ugyanakkor minden olyan adat, mely más tagkönyvtár által is hasznosítható, közös az egész rendszeren belül, és az úgynevezett rendszerszinten helyezkedik el.

A bibliográfiai adatok rendszerszintű kezelése egyben azt is jelenti, hogy az Amicus képes az együttműködési kör számára osztott katalógusként működni, azaz a tagkönyvtárak egymás leírásait szabadon felhasználhatják, ahhoz már csak a példányokat kell hozzáadniuk. Az Amicus-beli osztott katalógizálás további részleteit a Katalógizálás fejezet tartalmazza.

Az Amicus automatikusan központi katalógust épít az együttműködési körben résztvevő könyvtárak számára. A központi katalógusba csak azok a kérdések kerülnek be, melyekhez van példány valamelyik tagkönyvtárban.

Mi kell technikailag az Amicus együttműködési körhöz? Egy darab Amicus kiszolgáló, Amicus ügyfelek számára alkalmas személyi számítógépek az ügyfélprogrammal, valamint TCP/IP hálózati összeköttetés az Amicus kiszolgálóval. Az ügyfelek tetszőlegesen távol lehetnek a kiszolgálótól, mindössze a megfelelő hálózati sávzélességet kell garantálni.

Az OSZK Amicusa már az indulástól két könyvtárat szolgál ki. Az OSZK-t és a Könyvtártudományi Szakkönyvtárat. Hamarosan indul az együttműködés a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárával.

KATALOGIZÁLÁS

Az Amicus hatékonyan támogatja az eredeti katalógizálást. A katalógizálók egyrészt sablonokat használhatnak a leírások elkészítésénél – amennyiben teljesen új leírást kell készítenünk –, másrészt pedig választhatnak többféle beviteli mód közül. A gyakorlott katalógizálók közvetlenül vihetik be a MARC mezőhívójeleket, indikátorokat, almezőkódokat, míg a kevésbé jártasak előugró ablakból választhatnak a dokumentumot jellemző kategóriák közül. Ez utóbbi esetben a kiválasztott kategóriák kombinációjához tartozó MARC mezőhívójelek, indikátorok, almezőkódok automatikusan bekerülnek a rekordba. Mindkét esetben működik a szintaktikai ellenőrzés.

Az Amicus támogatja a másolásos katalógizálást is. Az Amicus ügyfél képes MARC formátumú rekordok beolvasására.

Az Amicus egyedülálló tulajdonsága az, hogy képes ugyanarról a dokumentumról több nézetet tárolni az adatok duplikálása nélkül. Ez azt jelenti, hogy az együttműködő könyvtárak, indokolt esetben, megtart-

hatják leírási tradícióikat anélkül, hogy az adatbázis egysége ettől szétesne, hiszen a rendszer tudja, hogy ugyanannak a dokumentumnak a leírási variánsa készült el. Bármely bibliográfiai adat vonatkozásában lehet variánst készíteni. Az adatbázisban való keresés során kijelölhető, hogy mely variánsra akarunk keresni. A találati eredmény megjelenítésekor bármely variáns megtekinthető (elsőnek a kereső számára előre definiált variánst mutatja meg a rendszer). Katalógizáláskor bármely variáns kiindulópontja lehet valamely tagkönyvtár saját cíMLEÍRÁSÁNAK, saját variánsának.

Az Amicusban a besorolási adatokat ki lehet egészíteni egységes besorolási adatokkal. Az egységes besorolási adatokat a rendszer külön táblákban tárolja. A megfelelő indexekben jelzés mutatja, hogy egy besorolási adathoz tartozik-e egységes besorolási adat, melyet kívánság szerint meg is lehet tekinteni, ill. megfelelő jogosultsággal módosítani lehet.

KÖZPONTI KATALÓGUS

Az Amicusban alapértelmezés szerinti a központi katalógus kezelése. Az Amicusban katalógizáló könyvtárak bibliográfiai leírásai automatikusan kerülnek a központi katalógusba. Külső könyvtárak rekordjait képes MARC formátumban fogadni, és duplumszűrés után a központi katalógushoz automatikusan hozzáilleszteni. A központi katalógus ugyanakkor egy tagkönyvtár is az Amicus adatbázisában, ahová kézzel is be lehet vinni adatokat. Keresés során meg lehet adni, hogy csak a központi katalógusra vonatkozzon a keresés.

REKORDSZOLGÁLTATÁS

Az Amicusból kétféle módon lehet rekordokat letölteni: egyrészt a webfelületű on-line olvasói katalógus (LibriVision) használatával, másrészt Z39.50 ügyféllel. Az első esetben egy MARC rekord érkezik a felhasználó számítógépére, melyet be kell tölteni a felhasználó adatbázisába. A második esetben, ha a Z39.50 ügyfél be van építve a felhasználó rendszerébe, a MARC rekord közvetlenül a felhasználó adatbázisába érkezik meg.

KERESÉS AZ ÜGYFÉLPROGRAMMAL

Az Amicus ügyfélprogramjával minden egyes bibliográfiai mezőre keresni lehet. A keresést a CCL nyelv segítségével lehet megfogalmazni. A CCL-ben kevésbé jártasak előugró ablakokból választhatják ki a keresési parancsokat.

A keresőszavak között Boole-algebrai műveletek, ill. közelség operátorok használhatóak. Mód van a

szűrők megadására, melyeket a felhasználói profilunkban eltárolhatunk, onnan bármikor elővehetjük és bekapcsolhatjuk őket. Ekkor a bekapcsolt szűrő automatikusan hozzászerveződik a megadott keresési kifejezéshez.

Az Amicusban mód van dokumentumorientált keresésre, amikor azonnal a találatokat kapjuk meg, ill. böngésző keresésre, amikor a keresőkérdés indexbeli környezetét tanulmányozhatjuk.

Lehetőség van a keresőkérdés és a mező közötti teljes egyezőség vizsgálatára – a csonkolás és helyettesítések módszerének alkalmazásával együtt –, ill. a legtöbb mező esetén lehetőség van kulcsszavas keresésre is.

Az Amicus on-line olvasói katalógusa: a LibriVision

Az Amicus on-line olvasói katalógusa a webes felületű LibriVision. A LibriVision önálló termék, mely elméletileg bármely szabványos felülettel rendelkező könyvtári szoftverhez illeszthető. Használatához csak egy web-böngésző szükséges. Kb. 180 index áll a felhasználók rendelkezésére. Az első könyvtári szoftver a világon, mely az UNICODE szabvány szerint jeleníti meg a karaktereket.

Az OSZK az eredeti terméket saját programozói segítségével az OSZK igényeihez alakította. Megváltoztattuk például a HTML-lapok kinézetét, Java programok alkalmazásával bevezettük a helyérzékeny rendszerkapcsolat-kezelést, a helyérzékeny index sugót.

Az On-line Olvasói Katalógus a következő fő szolgáltatásokkal várja a felhasználókat:

- Kétnyelvű (magyar–angol) felület.
- Keresés az OSZK On-line Olvasói Katalógusában.
- Párhuzamos keresés a hazai Z39.50 szerverrel rendelkező könyvtárak katalógusaiban. (Az elérhető könyvtárak az adatszolgáltatás ütemében bővülnek.)
- Párhuzamos keresés a világ néhány nagy könyvtárának katalógusában. A jelenlegi listát a terheléses próbák és a szükséges beállítások elvégzése után két irányban igyekszünk bővíteni: nemzeti könyvtárak és az OSZK speciális gyűjtőkörével megegyező könyvtárak fokozatos bekapcsolását tervezzük.
- Keresési történet megőrzése (egy bejelentkezésen belül).
- Találati halmazok tárolása (egy bejelentkezésen belül).

- Böngészés az Amicus indexeiben.
- Böngészés más könyvtárak indexeiben, amennyiben a távoli adatbázis támogatja ezt a funkciót.
- A találatul kapott rekordokat a felhasználók letölthetik vagy levélben elküldhetik mind MARC, mind pedig HTML-formátumban.
- Helyérzékeny index sugó, mely tartalmazza az egyes indexek legfontosabb tulajdonságait, a keresés leghatékonyabb módját.

A magyar Amicus tulajdonságai

- Magyar felület (a fordítást az OSZK készítette).
- HUNMARC támogatás.
- Több mint 600 karaktert kezel.

Hardver

A kiszolgálók

Az Amicus kiszolgálója egy IBM RS/6000 F50-es számítógép. Fő jellemzői:

- 2 processzor;
- 54 GB háttértér;
- 384 MB RAM.

A LibriVision egy IBM/RS6000 43P jelű számítógépen fut. A 43P fő jellemzői:

- 2 processzor;
- 9 GB háttértér;
- 128 MB RAM.

Mindkét gép AIX 4.2-es operációs rendszer alatt működik. A WWW-kiszolgáló a Netscape Fastrack 2.01-es verzió. A konfigurációhoz tartozik még egy APC Smart típusú szünetmentes áramforrás is PowerChute kezelő szoftverrel.

Adatok a NEKTÁR-projektről

Fejlesztések az Amicusban

- HUNMARC-kezelés az Amicusban.
- Karakterkészlet bővítése, melynek eredményeként több mint 600 karaktert kezel.
- Az Amicus magyarítása és testre szabása.

Költözéssel kapcsolatos adatok

- Kb. 450 000 rekordot költöztettünk.
- Két DOBIS/LIBIS adatbázist egyesítettünk.
- Három tagkönyvtárat egyesítettünk két tagkönyvtárban.
- Egy rendszerszintet és három tagkönyvtári szintet költöztettünk két nézetbe.

- Mind a bibliográfiai, mind a gyarapítási adatokat átköltöztettük.
- Mindenki minden modulban ott folytatta a munkát az Amicusban, ahol a DOBIS-ban abbahagyta.

- Rekordvesztés nem volt, lényegében az összes DOBIS karakter átkerült az Amicusba.
- A költözés során az összes határidőt tartottuk.

Horváth Ádám

Szervusz Amicus!

avagy rendszerváltás a Könyvfeldolgozó osztályon – KFO-n – megélve

Szerénytelenség nélkül állíthatjuk, hogy „nagy idők” tanúi voltunk/vagyunk/leszünk az utóbbi/folyó/közeli hetekben, hónapokban a Könyvfeldolgozó osztályon. De tán a nehezén, vagy pontosabban a nehézségek egy részén (mindig a kezdet nehéz!) túl vagyunk. A „rendszerváltás”, mint minden összetett, hosszabb folyamat szakaszból áll. Az alábbi szakaszolás a KFO-n folyó, elsősorban a Dobis/Libis-hez kötődő munkák alapján állítható fel, tehát nem feltétlen esik egybe a Nektár projekt végrehajtásának szakaszolásával.

1. szakasz: felkészülés a rendszerváltásra (tesztelés, oktatás stb.)
2. szakasz: átmeneti időszak (nov. 10–nov. 24.)
3. szakasz: feldolgozási szünet (nov. 26–dec. 15.)
4. szakasz: váltópontról a „normál üzemmód” beállításáig (dec. 18–február közepéig)

Amennyiben, a kezdetektől a „normál üzemmód” beállításáig tartó szakaszokat tekintjük az Amicusban történő feldolgozásra való áttérés egy nagyobb egységének, akkor erről az időszakról már beszámolhatunk.

Az 1. szakasz egyes feladatai csak néhány embert és csak időlegesen érintettek az osztályról (tesztelés). Természetesen ez nem jelenti azt, hogy ne folytak volna különböző előkészületi munkálatok a Fejlesztési osztály munkatársaival együttműködve. Ezek a munkák elsősorban az adatbázisok (D/L, Katal) költöztetésének előkészítésével voltak kapcsolatosak: bizonyos rekordok, illetve adatelemek, kódok módosítása, javítása az adatbázisokban.

Ebben az időszakban együtt, közösen gondolkodva vettük számba azokat a kérdéseket, amelyek az új integrált rendszerre való átállás tervezése kapcsán merültek fel. Az eddigiektől eltérő munkamenet, fel-

dolgozó gyakorlat-leírásai, HUNMARC alkalmazási kérdések folyamatosan kristályosodtak. Ez a folyamat, a teljes „kikristályosodás” természetesen még jelenleg is tart, hiszen minden puding próbája az evés.

Osztályunk munkatársai az oktatás során (2000. június) a keresés, a katalogizálás és a gyarapítás modullal ismerkedtek meg. A júniusi kánikula és az oktató adatbázis hiányosságai ellenére sikerült (a „windows”-os tapasztalattal bíró kollégáknak kicsit könnyebb dolguk volt) az Amicus legfontosabb jellemzőivel és a munkafolyamatokkal megismerkedni. Ekkor már látszott, hogy az éles indulást megelőzően szükség lesz egy frissítő oktatásra is.

Mivel az oktatás és a 2. szakasz között volt néhány hónap szünet, így a kora őszi hónapokban még a régi adatbázisokban folyó napi munka mellett próbáltuk csinósítani azokat. Szerettük volna, ha minél kevesebb feldolgozandó dokumentum maradna a rendszerváltás utánra, de természetesen a munkaszobákat „kisöpörni” nem sikerülhetett.

Közeledett a Dobis/Libisből az Amicusba költözés kétlépcsős folyamata, miszerint a minél rövidebb leállás érdekében az első lépcsőben a fordulópontra (nov. 10.) létrehozott bibliográfiai rekordok migrálása és betöltése zajlott az átmeneti időszakban (2 hét), majd a második lépcsőben a D/L leállása (zárópontra–nov. 24.) után az átmeneti időszakban készült bibliográfiai rekordok, valamint a példányadatok másolása és betöltése történt meg.

Több megbeszélés és tervezés, a belső munkafolyamatok ideiglenes átszervezése jelentette a felkészülést az adatok költöztetésének időszakára. Az átmeneti időszakban (2. szakasz – nov. 10–24.) a Fejlesztési osztály által kidolgozott speciális feldolgozási szabályok szerint folyt a munka a D/L-ben. A legfontosabb szabály

az volt, hogy a fordulópont előtt létrehozott rekordokat tilos volt módosítani, valamint azokkal rekordkapcsolatot létrehozni. Tehát az újonnan készített, de korábbi rekordokhoz kapcsolandó rekordok esetében (sorozat tagja, többkötetes mű kötete stb.) ezeket a kapcsolókat már az Amicusban kellett utólag létrehozni.

A KFO – MNB Könyvek Szerkesztősége a KELLO-tól beérkező anyagról folyamatosan szolgáltatva a cédulákat és előre dolgozott az MNB füzetekkel is.

A feldolgozási szünetként emlegetett 3. szakasz (a D/L leállása – nov. 24. után az Amicus indulásáig) természetesen nem jelentett valódi feldolgozási szünetet, hiszen a Katal adatbázisban tovább dolgoztak a kollégák, a D/L-ben dolgozók nagy része pedig a KELLO katalóguscédulák folyamatos szolgáltatása érdekében „kézi üzemmódban” szövegszerkesztő program segítségével dolgozta fel a beérkező anyagot. Ez természetesen nagy terhet rótt az MNB Könyvek Szerkesztőségének kollektívájára, de az így elkészült 427 bibliográfiai tétel aztán jó szolgálatot tett az Amicus éles indulása után, hiszen ezen tételek utólagos rögzítése az adatbázisban a minél gyorsabb rutinszerzést tette lehetővé azért, hogy kész leírásokat kellett HUNMARC formátumban rögzíteni.

Erre az időszakra esett a frissítő oktatás, amiben újra valamennyi kolléga részesült. Az első oktatáshoz képest természetesen kevesebb óraszám, de minden, az osztály munkáját érintő modul oktatására sor került.

Ekkor már ismerősként üdvözölhattük az Amicust és egészen apró részletekkel kapcsolatos kérdéseket is meg tudtunk fogalmazni. „Szabadidőnkben” a teszt adatbázisban gyakorolhattunk. További segédletek készültek az egyes részmunkafolyamatokhoz (s még továbbiak vannak készülőben).

December közepén érkezett a jó hír, hogy befejeződött az adatok betöltése az éles adatbázisba, és december 18-án elindulhat a munka az Amicusban.

Nem lenne igaz, ha azt állítanánk, hogy nem izgatottan érkeztünk december 18-án reggel munkába, vártuk a start pisztoly eldördülését, ami egy apróbb technikai akadály elhárulása után meg is történt. Nagy élmény volt találkozni a két, eddig együttesen csak az MNB CD-ROM-on látott adatbázissal, a mintegy 437 ezer rekorddal. A két adatbázis: Old Dobis (ODL) az MNB anyaga 1976–1991, New Dobis (NDL) 1992–2000. Az igazság az, hogy a nagy élmény sok kis élményből állt össze és ezek egy része nem volt pozitív, de az észlelt hiányosságokat jelentettük, és ezek a problémák reményeink szerint hamarosan meg fognak oldódni.

Az adatbázis birtokba vétele előtt elkészült az „első, legfontosabb teendők listája”. Ezen a listán első helyen szerepelt azoknak a duplum rekordoknak (1125 db – sorozati főtételek, többkötetes könyvek közös adat rekordjai) a törlése, amelyek mindkét adatbázisban szerepeltek, így két példányban kerültek át az Amicusba.

Ezzel a munkával párhuzamosan folyt az átmeneti időszakban készült rekordok (125 db) kapcsolatainak utólagos létrehozása. Megkezdődött a feldolgozási szünetben készített, a már említett 427 mű – mintegy 500 rekord adatainak rögzítése az Amicusban. Mindenki tudása és koncentrálóképessége legjavát próbálta nyújtani, így különösebb zökkenőktől mentesen vettük birtokba az adatbázist. Természetesen ez vonatkozik a Szakozó osztály munkatársaira is, hiszen a szakjelzetek rögzítését ők végezték. Azt hiszem az első rekord elkészítésének érzése kevés dologhoz hasonlítható! Legfőképpen azért is, mert a LibriVision (Web-opac) azonnal megmutatja a világnak, amit létrehozunk.

A feldolgozási szünetben érkezett kötelespéldányok rendelési tételeinek készítésével, valamint még a D/L-ben elindított anyag érkezésével, példányadatainak létrehozásával megkezdődött az „üzemszerű” munka.

Az első hetekben (december utolsó munkahete, január első hetei) számos kérdés merült fel a munka során, amelyek egyrészt az Amicus-szal, mint rendszerrel voltak kapcsolatosak, másrészt HUNMARC alkalmazási kérdések voltak, illetve jelentős részük különböző hibüzenetekhez, szokatlan, addig nem tapasztalt jelenségekhez kapcsolódtak. A Fejlesztési osztály kidolgozta ügyfélszolgálati rendszerét, az ezt bemutató dokumentum alapján eldönthető, hogy milyen jellegű problémával hová lehet fordulni. A felmerült problémák jelentős része a rutinalanságból adódott, melyeket az oktatók, illetve a Fejlesztési osztály munkatársainak segítségével sikerült megoldani. Néhány kérdés pedig az eddigi gyakorlat újragondolására készített bennünket, melynek eredményeképpen döntés is született bizonyos esetekben.

Január közepén készen álltunk arra, hogy „termékeinket” (MNB Könyvek Bibliográfiája 56. évf. 3. füzet és a KELLO-nak szolgáltatandó cédulák listái) kinyerjük az Amicusból. A termékek előállítására egy külső cég közreműködésével történik a FECS munkatársaival szorosan együttműködve. A KELLO cédulák előállításának folyamata, a rekordok Amicusból való kinyerésétől a kész cédulák postázásáig, egyszerűsödött és az eddigi tapasztalatok alapján van remény arra, hogy gyorsabb is lesz.

A feldolgozási szünetben és az éles indulást követő hetekben érkezett KELLO anyag feldolgozása során (február közepéig) mintegy 750 rekord készült el.

Mint azt jeleztem már a „rendes kerékvágásba való beletalálás” mostanra datálódik. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a napi munkán felül ne várnának ránk feladatok, hiszen a Katal adatbázis betöltése és a külföldi könyvek Amicusban történő feldolgozásának elindulása egy újabb történet lesz (segítségünkre lesznek az elmúlt hetek tapasztalatai), aztán az adatbázis indexeinek (3 adatbázisból származó indextételek összedolgozása, különösképpen a névindex esetén) gondozása, a besorolási rekordok (authority) készítésének megkezdése stb. még további teendőink listáján szerepelnek. Ezekben a napokban kezdődött meg az a honosítási munka, amely az Amicusba betöltött, 1976 és 1986 közötti könyvek raktári jelzeteinek rögzítését jelenti. Ezt a tevékenységet a napi feladatok mellett „külön munkában” végzik az osztály munkatársai. A fent említett munkák megszervezése, lebonyolítása meglehetősen idő- és energiaigényes tevékenység.

Ahhoz, hogy ma az itt jelzett feladatokról, mint közeli terveinkről szólhassunk, nagyon sok ember nagy teljesítménye szükségeltetett. A Nektár projekt kezdetétől napjainkig a Fejlesztési osztály és a Számítástechnikai Alkalmazási osztály munkatársaink házon belül és a fejlesztő cég házon kívül végzett munkájáért jár elismerés és köszönet.

Köszönjük a bármilyen irányból érkezett és érkező észrevételeket az adatbázis tartalmával kapcsolatosan, hiszen mindannyiunk közös érdeke, hogy az adatbázis, melynek tartalmáért az azt építő feldolgozó, bibliográfusok felelősek, minél gyorsabban, minél pontosabban informálja a felhasználókat könyvtárunk állományáról, illetve a nemzeti könyvtermék adatairól házon belül és a világháló segítségével házon kívül egyaránt.

Szeretettel várjuk az „Amicusba” a Térképtárat, majd az azt követően belépő különgyűjteményeket, feldolgozó egységeket, tapasztalatainkat szívesen osztjuk meg velük.

Tóth Loránd

A Tájékoztató és Dokumentumszolgáltató Főosztály 2001. évre megfogalmazott programja

Az AMICUS rendszer bevezetése meghatározó jelentőségű lesz az OSZK-dokumentumok mind nagyobb részének az on-line katalógusban való hozzáférhetővé tétele szempontjából éppúgy, mint a más könyvtárak állományának hálózati fellelhetőségében és ily módon a dokumentumok elérhetőségében. A főosztály szakmai munkájának valamennyi területén új feladatok vállalásával és teljesítésével kell a megvalósult és a szükséges további számítógépes fejlesztés kihívásaira válaszolni, törekedve egyúttal arra, hogy a hagyományos és az újonnan jelentkező nemzeti könyvtári szolgáltatási igényeket egyaránt a korlátozó anyagi körülmények között is magas színvonalon és minőségben lehessen kielégíteni.

Az *Olvasó- és tájékoztató szolgálat* tevékenységi körében érvényesül leginkább az AMICUS rendszer bevezetésének hatása. Ennek mind jobb kiaknázásához fel kell újítani és ki kell bővíteni az olvasói terek számítógépes ellátását, fejleszteni kell a szolgáltatói és a munkahelyi gépparkot, fel kell frissíteni és új

formákkal kell kibővíteni a nyomtatott és az elektronikus úton elérhető olvasói kalauzok, jegyzékek, tájékoztató anyagok körét a megváltozott szolgáltatási rend, a növekvő számú számítógépes szolgáltatás és főképpen az új OPAC megismertetése érdekében. A tájékoztató szolgálat rendszerszerű működésébe be kell építeni az AMICUS mellett a Multimédia olvasóterem, a MIT-HOL, illetve a Magyar Elektronikus Könyvtár által kínált lehetőségeket. Az országos szakkönyvtárakkal és az egyetemi könyvtárakkal együttműködve intézményes keretet kell biztosítani a tájékoztatói célú elektronikus források hasznosításának. Az olvasók jobb kiszolgálása érdekében végig kell vinni a könyvkiadó – hírlapkiadó állomás különválasztásának folyamatát, új kérelmek bevezetésével, illetve a hírlapolvasói helyszám-kijelzés megoldásával. Az OSZK beléptető rendszerének felújításával párhuzamosan tökéletesíteni kell a beiratkozási rendszert. Felül kell vizsgálni az OSZK nyitvatartási rendjét és a használati díjak jelenlegi rendszerét, illetve árszabását, továbbá a gyorsmásolási szolgáltatás

rendjét – elsősorban a szerzői jogi törvény okozta változások érvényesítése érdekében. A módosításnak megfelelően új formában kell elkészíteni és az OSZK honlapján is közzé kell tenni a könyvtárhasználati, a dokumentumforgalmazási, az információszolgáltatási szabályzatokat. Az olvasótermekben és a szolgáltató helyeken folytatni kell a tájékoztató táblák, feliratok, térképek felújítását, hogy a VII. szint korszerűsítési programja a könyvtár közelgő jubileumához méltó módon fejeződjék be. Fontos feladat a kézikönyvtárak tartalmi színvonalának, fizikai és nyilvántartási rendjének folyamatos figyelemmel kísérése, ezzel is összefüggésben kezdeményezően kell közreműködni az OSZK digitalizálási programjának előkészítésében és megvalósításában. Tevékeny szerepet kell vállalni az OSZK kiállítási terveinek végrehajtásában, kiemelten az országos millenniumi kiállítás megvalósítása céljából megállapodásban is rögzített dokumentum-ellátásban.

Az *Elektronikusdokumentum-szolgáltató osztály* kiemelt feladata a Multimédia olvasóterem működésének megindítása és az elektronikus dokumentumokkal kapcsolatos szolgáltatási rend újjáalakítása. A csak hálózaton létező dokumentumok biztonságos használata érdekében megfelelő szolgáltatási környezetet kell létrehozni. Az átvett és tárolt elektronikus dokumentumok leginkább veszélyeztetett részéről állományvédelmi célból másolatot kell készíteni CD/DVD hordozóra, az ehhez szükséges eszközöket be kell szerezni. Továbbra is az osztály alapvető feladata a CD-ROM- hálózat működtetése és fejlesztése, a digitalizálási program szakmai támogatása, valamint a főosztály NEKTÁR-tevékenységével kapcsolatos szervezési, illetve oktatási munka végzése.

A *Raktári osztály* munkájának legfontosabb célja: fenntartani a törzsgyűjtemény biztonságos tárolásának, illetve szolgáltatásának rendjét az egyre súlyosbodó raktári körülmények között. Munkaszervezési intézkedések és a raktár nyitvatartási rendjének módosítása révén biztosítani kell a különböző gyűjteményrészek szükség szerinti áthelyezésével, tömörítésével, illetve a törökbálinti raktárba való átszállításával járó többletmunkát, messzemenően figyelembe véve az állományvédelmi és a biztonsági szempontokat. Elő kell készíteni a törzsgyűjteményi mikrofilmek, illetve a megfelelő raktári terek átadását a Mikrofilmtárnak, ugyanígy javaslatot kell készíteni a kurrens időszaki kiadványok raktári munkafolyamatainak átszervezésére, illetve a feladat átadására vonatkozóan az áll-

omány biztonságának hatékonyabb érvényesítése érdekében. Folytatni kell a külső raktárak felszámolására, illetve módosított hasznosítására irányuló munkát: a törökbálinti tároló könyvtár állományából ki kell elégtíteni az OSZK könyvrevízió hiányainak pótlását, majd a fennmaradó részt könyvtári hasznosításra kell felajánlani, egyúttal bővíteni kell az itt elhelyezett HITÁR-állományt, és helyet kell adni a Hold utcában tárolt és megőrzendőnek ítélt hírlap anyagnak is, gondoskodva egyúttal az anyag olvasószolgálati hasznosításáról; a Hold utcai raktárakat ezt követően fel kell számolni; a Régi Főti úton be kell fejezni a főlépéldányok tulajdonosok neve szerinti rendezését, az anyag nyilvántartását, majd visszaszolgáltatását, illetve selejtezését.

A központi lelőhely-nyilvántartások fenntartásával az OSZK meghatározó szerepet vállal az országos dokumentum-ellátási rendszer működtetésében. A *Könyvek Központi Katalógusa* csak a külföldi gyarapodásokat cédulán jelentő könyvtárak anyagát fogadja, dolgozza fel, illetve továbbítja más szolgáltató helyre, egyre hangsúlyosabb feladata viszont a lelőhely-tájékoztatás, amelyet a katalógus mellett a hazai és külföldi adatbázisok bővülő körének hálózati használatával valósít meg.

A *Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusa* szervezetében működő Nemzeti Periodika Adatbázis folyamatos építése (a bejelentések feldolgozása), karbantartása (a keresőfelület felújítása), továbbá az adatbázis közzététele CD-ROM-on és az Interneten, valamint a folyamatos lelőhely- és bibliográfiai tájékoztatás mellett kiemelt feladat az 1971–1980 között gyarapodott retrospektív állomány NPA-ban való adatrögzítési munkáinak befejezése, majd ezt követően az 1971 előtt megszünt állományú retrospektív címek gépi feldolgozása.

A *Könyvtárközi Kölcsönzési Osztály* az országos dokumentum-ellátási rendszer könyvtári és pénzügyi eszközeire támaszkodva betölti a könyvtárközi dokumentum-ellátás központi feladatait. A hazai és a külföldi könyvtárak kéréseinek közvetítésében, nyilvántartásában, elszámolásában, számlázásában, valamint a dokumentumok rendelésében, illetve küldésében tovább kell bővíteni az elektronikus kommunikációt, az adatfeldolgozást, valamint a dokumentumtovábbítás eszköztrendszerét. A kapcsolatok bővítésére fel kell használni az Internet lehetőségeit, az OSZK honlapján lévő webes kéréslapot. Az OSZK digitalizálási

programjához kapcsolódva elektronikus úton is lehetővé kell tenni a saját állományból történő dokumentumszolgáltatást.

A *Mikrofilm- és Fényképtár* alapvető feladata továbbra is a nemzeti könyvtári gyűjtemény állományvédelmi célú mikrofilmezése, a retrospektív periodika gyűjtemény és a különgyűjteményi dokumentumok felvétele mellett folytatódik a határon kívüli hungarikapótló mikrofilmezés. Gondoskodni kell a Kortörténeti Különgyűjteményből átkerült hírlapok programon felüli mikrofilmezéséről. Továbbra is kiemelt feladat a Szabad Európa Rádió magyar szerkesztőségi anyagának feldolgozása és mikrofilmezése. Fel kell újítani a SZER mikrofilmre vett dokumentumainak használatára céljából kibővített mikrofilm-olvasótermet, a mikrofilmolvasószolgálat fejlesztése érdekében át kell venni a teljes mikrofilm-gyűjtemény tárolási és forgalmazási feladatait. A berendezések szükség szerinti cseréjével kell biztosítani a reprográfiai tevékenység kialakult rendjét és színvonalát, a szolgáltatások határidejét, árszabását, vállalási rendjét, számlázását egyeztetni kell a főosztályi szintű szolgáltatási irányelvekkel és gyakorlattal. A Nemzeti Mikrofilmarchívum, továbbá a Jelenkori Fotóművészeti

Gyűjtemény és Dokumentáció gyarapítása, gondozása folyamatos teendő, mint ahogy a mikrofilmjegyzékek szerkesztése és kiadása is. Aktív szerepet kell játszani a millenniumi kiállításra kiválasztott dokumentumok reprográfiai szolgáltatásában, egyes kiemelt jubileumi kiadványok előkészítésében. Fel kell vállalni a mikrofilmek digitalizálási programjának országos szintű koordinálását, ennek keretében digitalizálási munkát kell végezni elsősorban a régi könyvekről és az időszaki kiadványokról készített mikrofilmek, színes negatívok és diafilmek körében.

A *Kötészet* munkájának meghatározó részét a törzsgyűjteményi dokumentumok megelőző és helyreállító állományvédelme érdekében végzi, de szükség szerint közreműködik a különgyűjtemények anyagának gondozásában is. Kiemelt feladat a kézikönyvtári könyvek folyamatos karbantartása, a bőrös könyvek helyszíni konzerválása, továbbá a Kortörténeti Különgyűjteményből átvett hírlapanyag javítása, tékázása. Az Állományvédelmi Állandó Tanács véleményét is figyelembe véve javaslatot kell készíteni a kötött, illetve tékázott periodika anyag arányának módosításával kapcsolatban.

Ottovay László

Bemutatkozik a Könyvtári Intézet Szervezési és Elemző Osztálya

Az osztály vezetője Fehér Miklós, munkatársak: Fogarassy Miklós, Hangodi Ágnes, Péterfi Rita, Szabó Ferenc és Varga Ildikó.

A Szervezési és Elemző Osztály feladatai:

- A könyvtárak és társadalom közötti kapcsolat és az országos könyvtári rendszer működésével kapcsolatos kutatás, fejlesztés végzése.
- Elemzések készítése az országos könyvtári rendszer vonatkozásában.
- Olvasás- és könyvtártörténeti kutatások folytatása.
- A minőségbiztosítás módszereinek hazai terjesztése.
- Az országos dokumentumellátási rendszerben nyújtott szolgáltatások elemzése.

- Közreműködés a könyvtári irányelvek, normatívák, szabványok, szabályzatok kidolgozásában és terjesztésében.
- Módszertani tevékenység.
- Az országos könyvtári statisztika gondozása és kiadása, a nyilvános könyvtárak jegyzéke elkészítése és folyamatos karbantartása, az érdekelt-szég-növelő felzárkóztató pályázatok gondozása.
- A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma irányításával részvétel a szakfelügyeleti tevékenység szervezésében.
- A Könyvtári Intézet nemzetközi kapcsolatainak ápolása.

Fehér Miklós

A Hírlapcsoport munkájából Repertóriumok a hírlaptájékoztatóban

Repertorium (lat.) a. m. címjegyzék, leltár. Mint irodalomtörténeti, bibliográfiai műszó jelentí valamilyen tudományra (pl. történet) vagy tudományos kérdésre (pl. a mohácsi vész, Arany János) vonatkozó irodalmi feldolgozások (művek, cikkek) jegyzékét. Rendszeres, tudományos R.-ok irodalmunkban csak a múlt század utolsó negyede óta készülnek, legnevezetesebbek id. *Szinnyei Józseftől Hazai és külföldi folyóiratok R.-a* (három kötet, 1874–1885) és *Hellebrant Árpád R.-ai*, melyek az egyes szakfolyóiratokban évenként tárgyi csoportok szerint összeállítják az illető tudomány (filológia, történet, nyelvészet, pedagógia) megelőző évi termését. A rendszeres, pontos R. a tudományos munkálkodásnak szinte nélkülözhetetlen kelléke.

RÉVAI NAGY LEXIKONA, 16. köt. 173. p.

„Egy ország valódi történelmét egyedül hírlapjaiban lehet feltalálni.” – olvashatjuk *Szinnyei József: Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertórium*a előszavában.*

Az 1860-as években annyira megnőtt a hazai hírlapok és folyóiratok száma, hogy a Magyar Tudományos Akadémia az ebben az időszakban megjelenő történettudományi és természettudományi cikkek jegyzékének elkészítésével bízta meg Szinnyeit. A jeles bibliográfus maga is jól látta, hogy nem elegendő a hírlapirodalom könyvészeti ismerete, „*hanem kell, hogy a hírlapok tartalma a buvárlatra alkalmassá tétessék, különben az egész óriási tömeg holt anyaggá válik...*” Munkája során, nem kevés nehézségbe ütközve, csak az első és második kötethez 367 folyóiratcím, 1994 évkönyvet, naptárt és 498 értesítőt dolgozott fel, a cikkeket a meghatározott témakon belül szakcsoportonként és mutatókkal ellátva adta közre.

Példáját azonban ilyen formában nem követték sokan, mivel a munka rengeteg időt és fáradságot vett igénybe az egyre szaporodó hírlap és folyóirat mennyiség feldolgozásával.

Az egyes lapok, folyóiratok tartalommutatói vagy egy szakterületet reprezentáló, több évet felölelő repertóriumai azonban azóta is készültek, készülnek,

valóban elengedhetetlen segédeszközéül szolgálva a kutatásnak, valamint a mi munkánknak is, mint például a *Magyar Nyelv*, a *Századok* vagy a *Művészet* repertóriumai.

A repertóriumok sokféleségének következtében a köztük, és a bennük való eligazodás nem könnyű, bár néhány nagy múltú folyóirat mutatói ma már jól visszakereshetően tárják elének az információkat, több olyan rövidebb életű folyóirat van, amely még feltáratlan, ám a kutatáshoz lényeges adatokat, tanulmányokat rejthet.

Olvasóink gyakran keresik és használják a repertóriumokat, és kérnek segítséget azok használatában, egy témakör cikkeinek vagy szerzőinek megkeresésében, ebből következően nekünk is sokszor kell forgatnunk ezeket a dokumentumokat, illetve használnunk az *MNB Időszaki Kiadványok Repertóriumát*.

Munkánkban a Hírlapolvasó teremben szabadpolcon található repertóriumok jelentik az elsődleges segítséget – a legfontosabb, nagyobb korszakot feldolgozó repertóriumokat itt igyekszünk hozzáférhetővé tenni – számuk azonban csak töredéke a megjelent repertóriumoknak, melyek lehetnek rejtett – tehát a folyóirat valamelyik számában megbújó – vagy egy szakterületet átfogó, de akár szakdolgozatként készült munkák is. Olvasótermünkben, a repertóriumok rendelkezésére álló helyen eddig 339 címet, tehát közel 400 kötetet találhat meg a kutató, emellett a többi olvasóteremben az egyes szakterületek fontos repertóriumai közül duplum példányok is találhatóak. Az állomány nagy részét teszik ki Galambos Ferenc gépirat gyanánt készített repertóriumai, melyek közül a leggyakrabban használt épp a *Vasárnapi Újság* írásai és képanyaga, de az ő munkája *A Hét* (1889–1924), az *Irodalomtörténet* (1912–1951) vagy az *Új Idők* (1895–1949) repertóriumai is. Emellett megtalálhatók még olyan kötetei is, melyekben több kisebb folyóiratot dolgozott fel, mint például *A negyvenes évek első felének két kisebb folyóirata*, *Kisebb könyvészeti folyóirataink írói és írásai* valamint a *Kisebb felvidéki folyóiratok*.

A Hírlapolvasóban rendelkezésünkre álló nélkülözhetetlen munkákat, mint például a *Hadtörténelmi*

* Első osztály I. Bp. 1874.

Közlemények, a *Magyar Nyelvőr*, a *Századok*, a *Nyugat*, a *Nagyvilág* vagy a *Valóság* repertóriumát, melyek igen sokat használt kötetek, az elmúlt évtizedben inkább rövidebb terjedelmű, vékony füzetek követték, kiemelendők persze a nagyobb lélegzetű művek, mint például az *Élet és Tudomány* (1977–1993), a *Mozgó Világ* (1989–1998) vagy az *Új Forrás* 1969–1998 közötti időszakokra vonatkozó repertóriumai.

A rövidebb időszakot feldolgozó mutatók illetve tartalomjegyzékek annyiban nehezítik meg a dolgot, hogy az adott folyóirat élete ezáltal nehezebben követhető, a cikk megkeresése pedig hosszabb időt vesz igénybe. Ilyen például a *Nagyvilág*, melynek 1980-ig van repertóriuma, utána éves mutatókat adott ki, majd 1995–1998 között egy összevont tartalomjegyzéket.

Ha az olvasók olyan repertóriumot keresnek, mely nem található meg szabadpolcon, tájékoztatnunk kell arról is, hogy az adott hírlapnak, folyóiratnak vagy egy bizonyos szakterületnek készült-e mutatója, és ha

igen, hol található meg – gondolok itt elsősorban a rejtett mutatókra.

E kérdések megválaszolásában legfőbb segédeszközünk *Kertész Gyula: A magyar időszaki kiadványok egyedi repertóriumai* (Bp. 1990, 2. bőv. kiad.) című munkája. Mivel a kötet anyaggyűjtése 1986-ban zárult le, az ezt követő időszak repertóriumai és tartalomjegyzékei már nehezebben lelhetők fel. Az utóbbi időben megjelent éves mutatókat, tartalomjegyzékeket ezért mindenképpen figyelemmel kell kíséznünk és lehetőség szerint a Hírlapolvasóban hozzáférhetővé tennünk. Ehhez ismernünk kell az egyes szakterületeken megjelenő legfontosabb folyóiratokat, hogy azok megtalálhatók-e valamelyik olvasóteremben és van-e hozzájuk kötve éves tartalomjegyzék. Ezt a kötetekről az utóbbi két évben elkészült pontos nyilvántartás segítségével tudjuk nyomon követni, sőt ez alapján a korábbi hiányokat is igyekszünk pótolni.

Farkas Viktória

Integráció az OSZK állománygyarapításában: a Nemzetközi Csereszolgálat önállósága megszűnik, beolvad a Gyarapítási Osztályba

„Ami összetartozik, tartozzon össze!” Ez a vezérgondolat hatotta át az OSZK szervezeti átalakításának második menetét, amely a már korábban megtörtént összevonás után létrejött két nagy főosztály keretén belül eddig egymás mellett önállóan dolgozó, de hasonló célokért tevékenykedő, vagy tartalmában és formájában hasonló tevékenységet folytató egyes osztályok összevonását eredményezte. Az összevonások célja az irányítás korszerűsítése, a szellemi és anyagi források hatékonyabb működése és hasznosítása, egyes eddig végzett munkafolyamatok újragondolása és átalakítása, az esetleges párhuzamosságok kiiktatása volt. Emellett, nem utolsósorban így talán könnyebb lesz az Amicus integrált könyvtári rendszerhez igazítani a különböző könyvtári munkafolyamatokat is.

Ennek a szervezeti átalakításnak a következtében megszűnik az eddig önálló osztályként működő Nemzetközi Csereszolgálat különállása, beolvad a Gyarapítási Osztályba. Egy intézmény differenciálódását, az önálló részlegek számának szaporodását a mun-

kahelyi kollektíva általában a prosperálás jeleként értelmezi és ezért legtöbbször rokonszenv kíséri. Az ellenkező folyamathoz, az integrációhoz ezzel ellentétben inkább a hanyatlás érzése társul és az érintettek gyanakvással fogadják, sőt gyakran elutasítják. Őszintén bevallva a Nemzetközi Csereszolgálat munkatársai sem fogadták felhőtlen lelkesedéssel a kilátásba helyezett változást. Valamelyest megnyugodtak a kedélyek, amikor kiderült, hogy az osztály teljes létszámmal kerül a Gyarapítási Osztály kötelékébe, tehát létszámleépítés nem társul ehhez az összevonáshoz. (Legalább is egyelőre, reméljük később sem következik be ilyesmi.)

A közel 50 éves önállóságtól búcsúzva szeretném röviden áttekinteni azt a hosszú folyamatot, mely során Csereszolgálatunk a Magyarország és a külföld közötti tudományos kiadványcsere országos koordináló központjából az OSZK Gyarapítási Osztályába integrált munkahellyé vált. (Teljes körű és a terület minden mélységét átfogó elemzésbe természetesen nem vállalkozhatom, számtalan tanulmány, szakdol-

gozat, visszaemlékezés született e tárgyban az évtizedek során és foglalkozik ezzel a témával az OSZK 200 éves történetét bemutató monográfia is.)

A központi cserefeladatok gondozását 1952-ben bízta az OSZK-ra az Országos Könyvtári Központot feloszlató rendelet. Az akkori Könyvforgalmi Osztály kis cserecsoportja (1954-től Nemzetközi Cserecsoport) 1955-ben Nemzetközi Kapcsolatok Osztályaként önállósult és a nemzetközi kiadványcseré országos koordináló központjaként működött. A cseretevékenységbe bekapcsolódó hazai és külföldi intézmények köre, a cserélt kiadványok típusai és volumenei az évtizedek alatt jelentősen változtak, de mindvégig a központi szolgáltató jelleg dominált az 1960-tól Nemzetközi Cserebizottság nevet viselő osztályunk munkájában. (Az OSZK kiadványcserén kívüli külkapcsolatainak bonyolítására egy másik osztály önállósult a nyolcvanas években, melynek elnevezése az idő során többször változott, a mostani neve: Nemzetközi és Kulturális Titkárság). Az 1960-as, 70-es években a fő tennivalók a tanácsadó, közvetítő koordináló feladatok ellátása mellett a kulturális egyezmények alapján álló kiadványcseré, csomagközvetítés, nemzetközi duplumcseré, hivatalos kiadványok országok közötti cseréje köré csoportosultak. Ehhez illeszkedett az OSZK saját cseréjének lebonyolítása is (MNB-k, OSZK-kiadványok cseréje). Ezt a gazdag és szerteágazó programot Gombocz István „álmodta meg” és valósította meg fáradhatatlan munkával és kultúrdiplomáciai tevékenységgel. (Éppen az idén ünnepelné születésének 80. évfordulóját, ha a korai halál nem ragadta volna el 52 évesen.)

Az évtizedek során ez a szerteágazó feladatkör mindvégig megmaradt a Cserebizottságnál, de az idők változásaival együtt járó hangsúlyeltolódások következtében növekedett a hazai tudományos könyvtárak önállósága a nemzetközi kiadványcserében, illetve új feladatok fogalmazódtak meg. Vekerdí József osztályvezető több mint 20 évig irányítva az osztály munkáját szoros kapcsolatokat épített ki a határon túli magyarokat ellátó könyvtárakkal. Munkájának eredményeként a kiadványcseré a „klasszikus” könyvtári tevékenységeken túl segítette a kisebbségben élőket anyanyelvi kultúrájuk ápolásában. Ezeken az új kapcsolatokon keresztül sikerült beszerezni a magyar nyelvű, de a hivatalos könyvpiacra nem elérhető hungarikumok egyre szélesebb körét is. Így az osztály a korábbi időkhöz képest egyre nagyobb részt vállalt az OSZK állománygyarapításában.

A kiadványcseré központi szolgáltató jellegének csökkenését és az OSZK állományának építésében

vállalt szerep erősödését jelentősen befolyásolták az anyagi-pénzügyi feltételek átalakulásai. A központi kiadványcseréhez az OSZK fenntartói soha nem rendeltek külön pénzügyi forrásokat, kizárólag a kiadótól beszolgáltatott kötelempéldányokból jutott eleinte több, majd 1978-tól kezdve 2 példány erre a célra. A rendszerváltást követően piacivá váló hazai könyv- és lapkiadás egyre kevésbé tudta teljesíteni az előírt 14 kötelempéldány beszolgáltatását. Az 1998-ban kibocsátott új rendelet 6 példányra korlátozta ezt, ezek után az OSZK már csak saját állománya részére kap 2 példányt, a nemzetközi kiadványcseré céljaira nem maradtak példányok.

1998-tól kezdve Cserebizottságunk alapjában véve már csak az OSZK állományfejlesztése céljából végzi a kiadványcserét, hiszen minden olyan cserekapcsolatot le kellett építenünk, ahonnan csak az OSZK gyűjtőkörén kívül eső publikációk érkeztek és melyeket korábban más hazai könyvtáraknak továbbítottunk, hiszen a kötelempéldányok elmaradása után saját keretből nem tudtuk vállalni az ellentételezéshez szükséges hazai anyag megvásárlását. (Továbbra is átadjuk a hazai könyvtáraknak a beérkező, de az OSZK állományába nem kellő munkákat.) A pénzügyi keretek összezsugorodása, pályázati lehetőségek beszűkülése az elmúlt években állandósuló problémát okoztak, miközben a könyv- és folyóiratárak folyamatosan és erőteljesen emelkedtek. Mindezek következtében már csak a hungarikumokat küldő, ill. az OSZK állományfejlesztéséhez szükséges szakirodalmat biztosító partnereink részére tudtuk beszerezni az általuk kért kiadványokat, ezeket sem minden nehézség nélkül. A hazai kiadványok ellenszolgáltatás nélküli kiküldése, az ún. támogatás nagyságrendileg visszaesett a korábbi évekhez képest. A kötelempéldányok elmaradása itt is pótolhatatlan hiányokat okozott. Különösen a természet- és alkalmazott tudományi kiadványok, melyeknek szétküldésével a Kárpát-medence magyarok lakta területeinek könyvtáraiba Cserebizottságunk a szaktudományok anyanyelvi hozzáférhetőségét biztosította. Támogatásra 1999-ben és 2000-ben saját forrásból már egyetlen fillér sem jutott, csak az Illyés-Közalapítványtól kapott pályázati keret egy részéből volt lehetőségünk, miközben erre a forrásra is azért pályáztunk, hogy a határon túli magyar oktatási és kulturális intézményektől, civil szervezetektől felkínált hungarikumokat ellentételezni tudjuk néhány, az anyanyelvi kultúra megtartásához szükséges hazai kiadvánnyal (magyarán, hogy kipótoljuk a nem elégséges költségvetési keretet). A magyar könyveket kereső határon túli turistákat csak azért nem fogadtuk üres polcokkal, mert

kiadói adományokból, a Gyarapítási Osztálytól átvett duplumokból, magánszemélyek ajándékaiból mindig sikerül egy szerény válogatást biztosítani vendégeinknek.

Elszenvedve a körülmények negatív megváltozásait igyekeztünk az osztály munkáját olyan mederben tartani, hogy most már ugyan csak leginkább az OSZK érdekeire figyelve, továbbra is eljuttassuk külföldi cserepartnereinknek az általuk kért és gyakran nem is egyszerűen felderíthető és beszerezhető hazai kiadványokat. A külföldről hozzánk érkező kérések túlnyomó részét ebbe a kategóriába tartozik, hiszen a könyvpiacon kapható műveket ma már nem probléma megvásárolni. Ugyanakkor a hazai tudományos kiadványok egy jelentős része nem jut be a könyvkereskedelmi forgalomba, pedig tartalmában fontos és pótolhatatlan művekről van szó (helytörténeti munkák, egyetemi, főiskolai kiadványok, egyesületi és magánkiadások stb.). A kiadványcsere szerepe ezeknek a munkáknak a felderítésében és megszerzésében semmit sem veszített a jelentőségéből.

Itt tartunk ma. Hogyan dolgozunk tovább az integráció után a Gyarapítási Osztály keretein belül? Őszintén megvallva erről csak sejtelmek lehetnek, mert az átalakítás utáni tennivalók újraosztása (a munkakörök megtöltése új tartalommal) a nyertes pályázatot elkészítő és az egyesített osztály munkájának irányításával 4 évre megbízott új osztályvezető hatáskörébe lett utalva. Ez a döntés némi bizonytalanságot eredményezett. Ugyanis az eddigi két önálló

osztályon végzett munkafolyamatok belső összefüggéseit csak az ott dolgozók ismerhetik, az egyes ügymeneteket mérlegre tenni, rangsorolni, egyes feladatok végzésével felhagyni, másokat integrálni, új elemeket bevonni csak a két terület alapos megismerése után lehet. Talán a pályázatok elkészítését is megkönnyítette volna, ha a pályázattal megelőzően egy munkafolyamat-elemző bizottság szemrevételezi először mindkét osztályon a tennivalókat és tesz javaslatokat az integráció legcélszerűbb módjára. Miután ez elmaradt, csak abban bízhatunk, hogy a nyertes pályázó egy olyan jó szakember lesz, aki az általa elképzelt változtatások végrehajtása előtt kikéri az érintett munkatársak véleményét is mielőtt döntene és mindenek előtt megfelelő átmeneti időt biztosít az átalakításra, összeolvasztásra, a tennivalók újraelosztására. Ha ez sikerül, akkor a kiadványcsere valóban szervesen fog illeszkedni a többi gyarapító tevékenységhez, miközben a külföldi partnerekhez továbbra is eljutnak az általuk kért hazai tudományosságot reprezentáló, más csatornákon nehezen, vagy egyáltalán nem beszerezhető fontos kiadványok.

A Nemzetközi Csereszolgálat utolsó osztályvezetőjeként megköszönöm mindazt a segítséget, melyet az OSZK munkatársaitól az elmúlt években kaptunk és kérem, kísérik hasonló jóindulattal az új, egyesített Gyarapítási Osztály munkáját is, ahol én egy később kialakítandó referenci munkakörben dolgozom tovább.

Gábor Kálmánné

Emlékeim 2000-ről: szubjektíven az időszak kiadványokhoz kapcsolódó szakmai kihívásokról, évfordulókról, rendezvényekről

A keltezésben, amit nap mint nap leírunk, már soha többé nem fog szerepelni olyan kerek évszám, mint a 2000. évben. Még jó darabig persze érkezni fognak a Nemzeti Könyvtárba olyan kötelempéldányok, amelyek nyilvántartásba vételekor a leíróknak e kerek számot kell feltüntetnie a megjelenés éveként vagy a számozási adatban. Aztán lassan elfognak a feldolgozó szalagról ezek a könyvek, folyóiratok, lapok. És nem törjük többé a fejünket azon sem, miként

írjuk le az elénk kerülő időszak kiadvány főcímét úgy, hogy a benne szereplő „millenniumi” szó a számozás adatcsoportjába kerüljön, és ne kelljen jövőre új tételt szerkeszteni címváltozás okán.

A címváltozások amúgy is gyakoriak mostanság az időszak kiadványok életében, méginkább az elektronikus hordozókon publikált bibliográfiai források körében. Nem véletlen, hogy erőteljes törekvés bontakozott ki a nemzetközi szabványosítási munkacso-

portok egyeztetésével a lényeges címváltozásként kezelendő címmódosulások eseteinek csökkentésére. Miközben egyre több kézzel fogható elektronikus hordozóra komponált kiadvány kerül feldolgozásra világszerte, a távoli hozzáférésű, on-line dokumentumok katalogizálása, archiválása is megkezdődött. Magyar nyelven is elkészült az elektronikus dokumentumok bibliográfiai leírásának szabályzata, ...és még sorolhatnám a szakmai eseményeket, amelyek a 2000-es évhez kötődnek.

E sorok írója abban a szerencsés helyzetben van, hogy szakterületének történései javarészt személyes emlékekhez is kötődnek, és viszont: személyes emlékeim nagy része szakmai eseményekhez, projektekhez, tárgyalás-sorozatokhoz, és az ezekkel összefüggő külföldi kiküldetésekhez kapcsolódik. A millennium évéhez fűződő emlékeimet is a szakmai és személyes szféra illetően összefonódása jellemzi.

OSIRIS évforduló

Hadd említek elsőként például egy apró szakmai jubileumot: éppen tíz évvel ezelőtt jártam először külföldi kiküldetésben a Magyar ISSN Nemzeti Központ képviselőjeként. A Központ akkori igazgatóját, Szilvássy Juditot kísértem el Lisszabonba, a nemzeti központok igazgatóinak éves ülésére. Persze nem díszkíséretre volt Juditnak szüksége, hanem – amellett, hogy megismertetett az ülés menetével és ellátott tárgyalási stratégiai és taktikai tanácsokkal (jövőbeli részvételemre gondolva) – segédkezniem kellett a párizsi ISSN Nemzetközi Központ és két magyar számítástechnikai szakember által közösen kifejlesztett OSIRIS adatbázis-kezelő program tesztelési eredményeinek ismertetésében, és javaslatokat kellett tennünk az alkalmazás bevezetésére. A nemzeti központok nyilvántartási és adatközlési tevékenységét megkönnyítő ISSN-OSIRIS program még ugyanabban az évben, 1990-ben, javított verziójában került installálásra tesztelés céljából a Magyar ISSN Nemzeti Központban és egy év múlva a munkatársak hozzáláthattak az adatbázis saját kezű továbbépítéséhez a véglegesített alkalmazásban. Az eltelt 10 év alatt több programmódosítás történt: áttértünk a többfelhasználós, helyi hálózati alkalmazásra, és elérhetővé tettük a magyar ISSN adatbázist a belső könyvtári rendszerben is a társosztályok munkájának támogatására.

A 2000. évre felkészülve további jelentős átalakításokat kellett eszközölni az adatbázis-kezelő rendszerben egyrészt a dátumok kezelését tökéletesítendő, másrészt a rekordszerkezet aktuális módosulásai miatt. A különféle fizikai hordozók kódolása és az eltérő

hordozókon megjelenő időszak kiadványok közti rekordkapcsolatok létrehozása mellett a nyilvántartást képessé kellett tenni a távoli hozzáférés módjának megadására is. A változtatások szükségessé tették az adatbázis átszerkesztését, melyet részben egy programcsomag segítségével végezhetünk el, részben kézzel. A programcsomag tesztelését újra a mi központunk végezte el, újabb javított verziók vagy kiegészítő programok készítésére ösztönözve a párizsi központot. Így a 10 éves jubileumi év első hónapjait élénk kommunikáció jellemezte Párizs és Budapest között. Csak ennek befejeztével kezdhettünk bele a helyi alkalmazás csinosításába belső számítástechnikai segítséggel. A külső szakemberekkel nemsokára alkalmam volt találkozni Párizsban, az ISSN Közgyűlésén: szegény Slawek Rozenfeld elég megviseltnek látszott a kifogások és igények áradata után, melyben élénk kommunikációnk folyamán része volt...

Párizs

Párizsban a millennium évében ötödik alkalommal jártam kiküldetésem kapcsán. Kétszer a nemzeti központok igazgatóinak ülésén vettem részt – a többi kiutazás célja az ISSN Közgyűlésen való részvétel volt, ami kétévenként kerül megrendezésre a párizsi Unesco székházban. Első párizsi látogatásom emlényéről akkoriban (1991-ben) az OSZK híradóban is írtam, azóta inkább a szigorúan szakmai beszámolókra helyeztem a hangsúlyt. A 2000. évi úti jelentéseim a könyvtár hálózatán is olvashatók, az ISSN honlap (<http://www.oszk.hu/szolg/issn/>) alján elhelyezett *Szakmai rendezvények* címszó alatt. Szintén a honlapon, az *Újdonságok* rovatban kaptak helyet az ISSN rendszer legújabb stratégiai célkitűzéseit összefoglaló ismertetések. E célokat a 2000. évi párizsi Közgyűlés hagyta jóvá és szorosan összefüggenek a távoli hozzáférésű, on-line dokumentumok nyilvántartásba vételével és hozzáférhetőségének elősegítésével. Mi magunk is, itt az Országos Széchényi Könyvtár keretei között, szeretnénk minél jobban kivenni részünket e stratégiai feladat megvalósításából, hogy elmondhassuk: a hazai impresszumnak azt a részét, amely az ISSN számadás körébe tartozik, bármely fizikai hordozón jelent is meg, nyilvántartásba vettük. Reméljük, a nem túl távoli jövőben ez meg is valósul.

Ami viszont a nem túl távoli múltat illeti, Párizs mindig újabb arcát mutatja, valahányszor arra járok. Ezúttal a Magyar Intézet vendéglátásában volt részem, és ezzel egy számomra eddig felfedezetlen környékre kerültem, a Luxembourg kert szomszédságába. A Magyar Intézet bejáratától rá lehet látni a kert

sarkára, amelynek kerítését akkortájt hatalmasra kinagyított fotók táblái fedték, megállítva a járókelőket, de sokszor az autósokat is. Légifelvételek voltak, Yann Arthus-Bertrand fényképei, a földfelszín hihetetlen alakzataival és mintáival, a természet, és a benne élő ember öntudatlan művészi alkotásaival, amelyek csak a magasból nézve (*La Terre vue du ciel*) bontakozhattak ki úgy, mintha egy festő ecsetje húzta volna a vonásokat. Már érkezésemkor, bőröndömet magam után vonva, szájatva álltam meg az utcára néző táblák előtt, majd később többször is benéztem a kiállításra (a belépés ingyenes volt). Idehaza, egy könyvesboltban láttam viszont a felvételeket egy nagyméretű fotóalbumban* (borsos áron).

A párizsi Magyar Intézetbe lépve magyar kortárs művészeti kiállítás és egy otthonos „Jó estét!” fogadott a hétvégi ügyeletet teljesítő biztonsági őr részéről. Festmények és szobrok között sétáltunk a kiállítóterem végébe, ahonnan egy nagyméretű olajfestmény (Rafael Dhyan Holguin képe) mögé bújva lehetett eljutni a vendégszobákhoz. A kiállított szobrok alkotója, Czér Péter is ott kapott szállást a családjával – a szomszédságukba költöztem az ISSN Közgyűlés idejére. Ez a környezet Párizsnak enyhén magyaros jelleget kölcsönzött. Ablakom egy körülzárt belső udvarra nyílt, ahonnan időnként más magyar háztartások zaja is beszűrődött („Már megint leégetted a hagymát!...”). A Közgyűlésen szintén nem én voltam az egyetlen magyar: az ISSN rendszer védnökségét felvállaló Unesco képviselőjét már több éve Hunya Péter, az Információs és Informatikai Szekció vezetője látja el.

Tulajdonképpen, akár *Magyarok a nagyvilágban* címmel is írhatnám ezt a visszaemlékezést, hiszen további útjaim során is mindannyiszor találkoztam honfitársaimmal. Így történt ez következő utazásom alkalmával is, amikor az IFLA Konferenciára delegált magyar küldöttség tagjaként Jeruzsálemben jártam.

Jeruzsálem

Jeruzsálemben augusztusban, az IFLA Időszaki Kiadványok Szekció Állandó Bizottságának információs koordinátoraként utaztam. Izgalommal készülődtem, már a repülőtéren is egészen másképp zajlott az indulás, mint más alkalmakkor. Speciális biztonsági intézkedések, kordon, személyes interjúk. Az igazi meglepetés azonban csak ezután következett: régi OSZK-s kollégánő arcát véltem felfedezni a beszálló

utasok között, akivel tizenegynéhány évvel ezelőtt együtt tologattuk babakocsijainkat a Városliget sétányain, és akiről tudtam, hogy később Izraelbe települt apró gyermekével. Kölcsönösen megörültünk egymásnak, és ekkor már tudtam, hogy egy percre sem fogom elveszve érezni magam a számomra idegen városban.

Pénteken estefelé érkeztünk, a város csendes volt, a szálloda viszont kényelmes, és következő reggel már bizottsági ülésen kellett részt venni. A másnapi szállodai reggelit ízlésesen terített büféasztalokon kínálta néhány arab alkalmazott – később rá kellett jönnöm, hogy ez csak a szombati, visszafogottabb kiszolgálás, a többi napokon a kínálat elképesztően bőséges volt és a kiszolgáló személyzet megháromszorozódott. A szombati nap délutánját már újra megtalált hazai ismerőssémmel töltöttem, aki körbefuvarozott az óvárost körülvevő magaslatokon, onnan néztünk le a várost övező falakra és a mögöttük előbukkanó kupolákra, mecsetekre, amelyeket majd később, egy szervezett városnéző sétán fogok körbejárni. A városban alig volt forgalom, minden békésnek, nyugalmasnak tűnt az olajfák között, ünneplőbe öltözött kisebb-nagyobb csoportok gyalogoltak az utakon, egy-egy teve vagy szamar róttá gazdjával a napsütésben vakító, fehér kővel borított poros utakat. Mikor azonban leszállt az este, az utcáról élénk nyüzsgés zaja szűrődött be ablakomon – vége volt a Sabbath-nak. A város ettől kezdve egész héten át egy zsúfolt méhkashoz hasonlított, melynek rendjét gyerekképpű, állig felfegyverzett fiúklányok vigyázták. Táskáinkat rendszeresen átvizsgálták valahányszor egy épületbe beléptünk, a közlekedő autósokat – még a tömegközlekedésben dolgozó buszsofőröket is – gyakorta leállították igazoltatásra. Három világvallás hívei zsúfolódtak itt össze egyetlen szent helyen, tudomásul vettük hát az óvatosság megnyilvánulásait.

Mi sem mutatja jobban az óvintézkedések tulajdonképpeni hiábavalóságát, mint a turistaszezon végétével elharapózott zavargások, melyeknek kiindulópontja éppen egy a jeruzsálemi látványosságok középpontjában, a Templomtéren lezajlott incidens volt. Ahol egy-két hónapja még magam is a Sziklamecset azúrkék mozaikjait és aranylő kupolagömbjét csodáltam – szigorúan beburkolva nyári ruhám hasítékait az őrség által osztogatott „kelmékbe” – ott, a később miniszterelnökké választott Sharont és kíséretét inzultálták. A válaszlépések, kölcsönös hajigálások és

* Földünk a magasból : [az élő bolygó portréja az ezredfordulón] / Arthus-Bertrand, Yann ; [ford. Horányi Krisztina, Nagy Ágnes]. – [Budapest] : Corvina ; Évreux : Kapp-Lahure-Jombart, [1999]. – 416 p. : ill., színes ; 38 cm. – ISBN 963-13-4851-2 kötött : 12 000,- Ft (OSZK jelzete: ME 15.478)

lövöldözések még hónapokon keresztül a napi híradások élén szerepeltek.

Idegenvezetőink többször felhívták rá figyelmünket, hogy az óváros falai nem csupán a műemlékvédelem követelményeinek megfelelően oly épek – valójában bármikor katonai, védelmi feladatok ellátására is mindmáig alkalmasak. Ugyanez vonatkozik a városfalon kívül elhelyezkedő épületekre is, mint például a Rockefeller Múzeumra és régészeti könyvtárára, melyek erődítményszerű kiképzése a Heródeskapuval átellenben szintén nem a véletlen műve. Az időnként stratégiai állásként használt bástyák között megbújó katalógusfiókok ma is őriznek golyó ütötte sérüléseket.

Jeruzsálem vastag kőfalai ugyanakkor ideális környezetet nyújthatnak békés, szemet gyönyörködtető eseményeknek is: ilyen volt az amerikai Dale Chihuly üvegszobor kiállítása, melyet a Jaffa-kapu tőszomszédságában emelkedő Citadella falain belül, a Dávid-toronyban és környékén épített fel. A természetes mélyedésekben színes üvegtojások bújtak meg, a bástyafeljárók között hatalmas méretű üvegfák sziporkáztak estéknként fényszóróktól megvilágítva. Bátran ajánlom bárkinek a szobrász alkotásaival való ismerkedést az Interneten, a www.chihhuly.com weboldalain szörfözve.

Maga az IFLA Konferencia sem volt teljesen mentes a rendezvényt körülvevő környezet ellentmondásaitól, feszültségeitől: miközben egyes szervezetek bojkottra szólították fel a résztvevőket, az IFLA vezetősége nem győzte hangsúlyozni pártatlanságát, politikamentességét és kizárólag szakmai szempontjait. Lehet, hogy a bojkott, lehet, hogy egyszerűen a helyszínválasztás következménye, de valóban kevesebb résztvevővel zajlott a konferencia, mint más években. Ugyanakkor a Szekció, melynek munkájában részt vettem, sikeres időszakot zárt, és összejövetelei is eredményesek voltak (lásd az erről szóló beszámolót az ISSN honlapon, a *Szakmai rendezvények* címszó alatt: www.oszk.hu/szolg/issn/).

Amerika

A millennium éve még egy szakmai-utazási kihívást tartogatott számomra: az ISSN nemzeti központok igazgatóinak éves ülését ezúttal a jubileumát ünneplő washingtoni Kongresszusi Könyvtár rendezte meg. A tengerentúli út alkalmat adott az ISSN rendszer legnagyobb adattömbjét szolgáltató amerikai nemzeti központ, az NSDP (National Serials Data Program) munkájának, munkakörülményeinek meg-

ismerésére, és egyúttal bepillanthattam egy másik földrész életébe.

A szakmai megbeszélések különös jelentőséggel bírtak ez alkalommal, hiszen nem kevesebbről esett szó, mint az ISSN Kézikönyv revíziójáról. Megszülettek a *folyamatos bibliográfiai források* és azon belül a két dokumentumtípus (a frissítéssel bővülő, integráló – és a részegységekben megjelenő, időszaki kiadvány) definíciói, melyek koncepciója alapján szolgál a jövőben az ISSN-nel azonosítandó kiadványok körének meghatározásához és a számadás prioritási elveinek kidolgozásához. A Kézikönyv egyik legfontosabb fejezete került tárgyalásra, amely a kulcs cím megállapításának szabályait, valamint a címváltozatok/-változások minősítését foglalja össze. Az ISBD(S) Revíziós Munkacsoport javaslatait, döntéseit szem előtt tartva, illetve az AACR2 revíziójának menetét figyelembe véve olyan definíciók, eljárások kidolgozását tűztük ki célul, amelyek a szakterület harmonikus, egységes szabályozását teszik lehetővé. Ma már látszik, hogy a tökéletes harmónia elérése csupán vágyálom, mindig marad egy – de szerencsére csak egy – részletkérdés, amiben eltérnek az érdekek és vélemények. Ebben az esetben a „*latest entry – successive entry*” vitás kérdésében nem sikerült közös nevezőre jutni: jelenleg úgy tűnik, az ISSN hálózat mindenféle dokumentum leírását egymást követő tételekben oldja meg lényeges címváltozások esetén, míg a többi szakmai szervezet képviselői az integráló típusú kiadványok leírásakor egyetlen, állandóan frissített tételt kívánnak szerkeszteni az adott kiadványról, bármilyen változáson ment az keresztül.

Washingtonban jelentette be a párizsi ISSN Nemzetközi Központ igazgatója azt is, hogy mivel az ISSN hálózat hagyományos feladatai mellett az elektronikus időszaki kiadványok nyilvántartásba vétele az elsődleges stratégiai célkitűzések között szerepel, a munkálatok beindítása érdekében a nemzeti központok aktív és hatékony támogatást kapnak egyedi, kétoldalú megállapodások keretében, igaz, átmeneti jelleggel. Mára már az is biztos, hogy Magyarország kiveszi részét e kezdeményezésből, és egy három hónapra szóló, erőforrásainkat egyesítő, közös projekt-feladattal megcéloltuk a hazai impresszumú, távoli hozzáféréssel elérhető időszaki kiadványok teljes körű számbavételét. (További szakmai részletekről lásd a már említett www.oszk.hu/szolg/issn/ weboldal *Szakmai rendezvények* vonatkozó részét.)

A megbeszélés-sorozat szervezői minden tekintetben kitűnően helytálltak: a technikai és egyéb feltételek megteremtésében, a rendezvényt kiegészítő ese-

mények lebonyolításában, sőt a rendezvény utóéletét tekintve is: az alkalomból készült fényképeket elhelyezték az NSDP weboldalán (csak egy ugrás, azaz link, a magyar útbeszámolótól...). A szervezésben az amerikai ISSN Központ vezetőjének jobbkeze egy magyar származású könyvtáros volt: Basa Enikő. Amikor az első ülésnapon a résztvevők a könyvtár három épülete közül a megfelelőbe érkeztek, a beengedő rendszer mögött ő igazította el a tétova vendégeket. Kitűzőjén a nevét elolvasva megint csak „otthon” érezhettem magam. Ottlétem alatt már másodszer. Az első alkalom előző napi városnéző sétámon, a washingtoni törvényhozás épületében történt, amikor a Kapitólium kupolaterméből a parlamenti folyosóra kilépve szemközt találtam magam Kossuth Lajos mellszobrával...

Basa Enikő révén a washingtoni műemlékeken kívül egy kicsit többet láthattam az amerikai életformából is. Például azt, hogy milyen egy amerikai, több száz lakásos panelépület, saját, számítógépes nyilvántartással felszerelt portaszolgálattal, a tetőtérben berendezett könyvtárral, edzőteremmel, szaunával és úszómedencével, az emeletenként minden épület-

szárnyban elhelyezett szelektív hulladékgyűjtő helyiségekkel és mosó/szárítógépekkel felszerelt mosodahelyiségekkel, ahol a lakásokhoz vezető folyosók padlószőnyeggel és tapétával vannak burkolva, és minden lakónak lehet egy vagy több parkolóhelye a földszinti garázsban. ...Ilyet azóta is csak az amerikai filmekben látok viszont.

Azóta az amerikai filmeket is más szemmel nézem. Minden második filmen feltűnik például a Kapitólium kupolás épülettömbje, lehetőleg enyhén homályba burkoltan, a Pennsylvania sugárút túlsó végének távlatából, de legalábbis az FBI székház magasságából nézve. Sokszor használják helyszíneként Washington házát is a Potomac folyó partján (ahová vendéglátóink elkalauzoltak minket egy hajókirándulás keretében) – a Fehér Házról és a kertjében nyíló magnóliafákról nem is szólva.

Hát ennyit az emlékekről – és most arccal az új évezred új, szakmai és a velejáró mindenféle egyéb kihívásai felé.

Gazdag Tiborné

A Térképtár 2000. évi gyarapodásáról

A 2000. év a rendkívüli gyarapodás éve volt a Térképtár számára. Szathmáry Tibor, a magyar térképgyűjtők kétségkívül legtehetségesebbike úgy határozott, hogy számos ritkaságot tartalmazó nagy értékű hungarica-gyűjteményét eladja. Még az 1999. év folyamán felajánlotta a Széchényi Könyvtárnak a vételi elsőbbség lehetőségét, így alkalmunk volt gyűjteményének darabjait megtekinteni és a Térképtár gyűjteményéből hiányzó darabokat azonosítani. Ezt követően már „csak” az éves gyarapítási keretünket jóval meghaladó pénzüsszeg előteremtése okozott gondot és kétségekkel teli időszakot, hiszen semmiképpen nem akartuk elszalasztani az egyszerűnek és kivételesnek mondható alkalmat, ily nagy számú, az ötvennél is több rendkívül ritka, esetenként unicus vagy egyszerűen csak hiánypótló térképnek a megszerzését. Könyvtárunk vezetésének azonban szerencsére sikerült a kulturális kormányzat segítségét kérve legalább a térképek egy részének, és mondhatjuk igen jelentős részének megvételére a 8 millió forintot is meghaladó pénzüsszeget előteremteni.

A végül is megvett 34 térképmű döntő többsége a 16–17. században készült nagy értékű alkotás. Szinte

mind kivétel nélkül ritka, egyedi darabok, a szakirodalom egyik mű esetében sem tud pár példánynál többnek a létezéséről. Sőt, akad olyan is, amelynek nemcsak hogy egyetlen példánya ismert, de az ország térképezéstörténetéről alkotott képünket is módosítja.

A legnagyobb nyereséget gyűjteményünk számára mindenképpen a 16. század első felében és közepén készült térképek jelentik. Mindenekelőtt azon, jelenleg Andrea Vavassore velencei metszőnek és kiadónak tulajdonított térkép, amelynek nyomódúca, ha az eddig tett vizsgálatok helyesek, az 1520-as évek elején készülhetett. Szathmáry Tibor 1987-ben, az olaszországi Arezzóban bukkant e műre egy 16. századi kiadású Ptolemaios-Geographia kötetben, több más korabeli, jórészt szintén Vavassore által készített térkép társaságában. A folio méretnél valamivel kisebb térkép a mohácsi csata előtti állapotában ábrázolja az országot. Bár eléggé vázaltszerűnek mondható, mégis az a tény, hogy az eddig ismert legrégebb Magyarország-térképnek, Lázár ingolstadt-i kiadású térképének a korábbi egy attól független forrásokon alapuló térkép bukkant fel, nagy eseménye volt térképtörténetünknek. Jelenleg a mű ezen egyetlen eredeti példánya ismert.

A Vavassore-térkép megszerzésével vetekedő jelentőségű azon két olasz kiadású Magyarország-térképé is, amelyeknek köszönhetően elmondhatjuk, hogy a Lázár-térkép jelenleg ismert minden kiadásából egy-egy példány könyvtárunkban megtalálható, részben az Apponyi-gyűjteményben, részben Térképtárunk gyűjteményében. A két térkép közül a korábbi a neves itáliai humanista tudós, az építész, festő és kartográfus Pirro Ligorio készítette 1558-ban. A művet, amely igen hűen, bár mintegy felére kicsinyítve követi Lázár térképének ábrázolását, a velencei Michele Tramezini adta ki. Jelenleg csupán néhány példánya ismert.

A velencei kiadással egyidőben Rómában is közreadták a Lázár-térkép kisebbített méretű térképét. Ennek a műnek a harmadik, Claudio Duchetti által körülbelül 1580-ban megjelentetett változatát, e változat egyetlen jelenleg ismert példányát vettük most meg.

Örömmel mondhatjuk el, hogy e két térképpel teljessé vált könyvtárunk gyűjteménye a Lázár-féle Magyarország-térképekből, hiszen mind az 1528-as ingolstadt első kiadás, mind a további olasz kiadások – a Vavassore készítette 1553-as, a fent említett római kiadás 1. és 2. állapota, valamint a jelenleg ismert utolsó, Giovanni Orlandi által közreadott 1602-es kiadás egy-egy példánya – az Apponyi-gyűjteményben, illetve Térképtárunkban – megtalálható.

A 16–17. században készült Magyarország-térképek csupán néhány alaptérképre vezethetők vissza. A Lázár-térkép mellett ilyen térképmű az olasz kartográfia 16. századi nagy alakjának, Giacomo Gastaldinak 1546-os és 1559-es térképe, a bécsi udvari orvos és történész, Wolfgang Lazius 1552–56-os nagy méretű országtérképe, a jórészt a Lazius-i alkotásra támaszkodó Matthias Zündt 1567-es Nürnbergben, valamint Zsámboky János 1571-ben Bécsben kiadott térképe. Ezen alpműveket számos kortárs és későbbi térképkészítő elsődleges forrásként használta saját alkotása szerkesztésekor. E térképek mellett meg kell még említeni a század legnagyobb kartográfusának, Gerard Mercatornak 1585-ben megjelent Magyarország-térképét, amelyet a szerző szinte minden addig készített térkép figyelembevételével szerkesztett. Ezen alkotás is számos kortárs és későbbi Magyarország-térképnek volt közvetlen vagy közvetett forrása.

A részben török által birtokolt és hosszú időre ismétlődően hadszíntérré vált országban nem volt le-

hetőség a kor színvonalán történő térképezésre. Ez a török kiűzéséig fennálló helyzet magyarázza, hogy még a 17. században is mindössze egyetlen olyan térkép említhető, Martin Stier császári hadmérnök országtérképe (1664), amely az előzőleg említett térképekkel vetekedő számú követőre talált – a jórészt holland, német, francia és olasz kiadók körében.

A Szathmáry-gyűjteményből most hozzánk került térképek majd mindegyike ezen alaptérképek egy-egy leszármazottjának, vagy e térképek adatai és formai-művészi jellemzői kombinációjának, újabb változatának tekinthetők. Így a Lazius-Zündt-i vonalba sorolhatók Nicander Philippus Fundanus 1595-ben, valamint Theodor de Bry 1596-ban kiadott műve. Ide tartozik az antwerpeni Cornelis de Jode 1595-ös, továbbá a francia királyi geográfus Nicolas Berrey által 1663-ban közzétett, vagy az amsterdami Cornelis Danckerts 1657-es, valamint kortársának, Nicolaes Visschernek 1662-es térképe is. Az 1559-es Gastaldi-térkép leszármazottai a Nicolo Valegio által 1593-ban és Stefano Scolari által 1672-ben megjelentetett térképek. A Gerard Mercator-i mű hű követője volt az olasz Matteo Florimi a 16. század végén, ahogy egy másik, anonim, 1595-ös német nyelvű térkép is leginkább a Mercator-i térkép családfájához sorolható.

Az európai térképkészítők körében a 16. század végén, a 17. század elején vált kedveltté a látképekkel és egyéb képes információkkal keretezett térképek műfaja. Több díszkeretes térkép készült hazánkról is. A Szathmáry-anyag révén mind ez idáig hiányzó ilyen művekhez is sikerült hozzájutnunk. Ide tartozik Nicolas de Fer francia királyi geográfus nagy méretű Duna-térképe 1688-ból, Adrian Poesseniers 1683-ban kiadott folio méretű Magyarország-térképe, de az 1737-ben Augsburgban, Gottfried Jacob Haupt által megjelentetett, a Duna középső, magyarországi szakaszát és az alsó folyószakaszt, benne Erdélyt ábrázoló művek is.

A nem említett további térképek is, amelyek a Szathmáry-gyűjteményből származnak, fontos és hiánypótló műnek számítanak. A megvásárolt 34 térkép együttesének köszönhetően könyvtárunk térkép-gyűjteményének értéke nagy mértékben növekedett és most már bizvást elmondhatjuk, valóban a legjelentősebb és legteljesebb hungarica-térkép-gyűjteménynek tekinthető.

Danku György

Hamarosan megjelenik a Honterus-émlékkönyv

1999-ben emlékeztünk meg Johannes Honterus halálának négyszázötvenedik évfordulójáról. Az erdélyi szász humanista mindössze ötvenegy évet élt, de életműve több ember számára is elegendő teljesítményről tanúskodik. Sokoldalú munkásságának bemutatására 1999. május 10-én tudományos ülést szerveztünk az Országos Széchényi Könyvtárban, s ehhez kapcsolódóan gyűjteményeink anyagából kiállítást is rendeztünk.

A tudományos ülés felkért előadói közül a legtöbben írásos formában is elküldték előadásukat kötetünk számára, melyet kiegészítettünk V. Ecsedy Judit nyomdai történeti tanulmányával, valamint a Brassóban élő Gernot Nussbächer Honterus-bibliográfiájával, melyek az emlékülésen hangzottak el. A tanulmányok bemutatják az iskolaszervező, művelt, humanista tanárt, az egyházszervező, képzett teológust, akinek tevékenysége nagyban elősegítette az erdélyi szászok körében Luther tanainak terjedését. Az oktatáshoz tankönyvekre is szükség volt, Honterus ezeknek kiadásáról is gondoskodott nyomdájában, hiszen tanulmányai során elsajátította a könyvnyomtatás mesterségét, sőt a fametszés és térképkészítés művészetét is, mégpedig

olyan magas szinten, hogy az utókor emlékezetében leginkább híres térképeinek alkotójaként őrződött meg. Legkorábbi nyomtatványai a kutatás jelenlegi állása szerint 1539-ben jelentek meg, amikor Magyarország területén már nem működött nyomda. A mohácsi csatavesztés, a törökök benyomulása miatt egyre nehezebbé vált az oktatáshoz szükséges tankönyvek beszerzése a külföldi könyvpiacról, ennek pótlására hozta létre nyomdáját Honterus. Ismert nyomtatványainak többsége tankönyv, melyeknek nagy részét ő maga szerkesztette a városi latin iskola oktatási rendje szerint, ugyanakkor figyelembe vette a felsőbb tanulmányokra készülők és a polgári joggyakorlat igényeit is, ezért a jogalkalmazáshoz is adott ki összefoglaló segédleteket, s ezek révén az Európában érvényes római jog átvételét ösztönözte.

Az Emlékkönyv tanulmányai az erdélyi szász humanista sokoldalú tevékenységét mutatják be, külföldön megjelent munkáinak bibliográfiája nemzetközi elismertségéről tanúskodik. Életpályájáról képekkel illusztrált összefoglalást nyújt a kiállítás anyagából készített válogatás.

W. Salgó Ágnes

A Magyar Elektronikus Könyvtár Osztály hírei

Legeza Ilona, aki a vakok számára készít ismertetések a magnókazettán hallgatható „hangos könyvekről”, több mint 1700 ilyen ismertetőt tett közzé egy böngészhető és kereshető adatbázisban a <http://web.matavnet.hu/ilegeza/> címen. Közel 220 olyan mű van köztük, amelyek már teljes szöveggel olvashatók a MEK-ben. Ezek listája **ezen az oldalon** található meg. A MEK kezdőlapján pedig a [+] jelre kattintva érhető el a lista az „Ajánlott olvasnivaló” menüpont mellett.

* * *

Elkészült egy ún. „**kiadói oldal**” azoknak a könyv- és CD-ROM kiadóknak, illetve egyéb intézményeknek az adataival, melyek elektronikus könyvadományokkal támogatják a MEK-et. Az OSZK MEK Osztálya ezen túl írásos együttműködési szerződést köt azokkal a kiadókkal és szervezetekkel, amelyek ezt kéri. A könyvek számítógépes példányaiért cserébe az Elektronikus Könyvtár népszerűsíti az illető partner intézményt, illetve annak egyéb, hagyományos formában megjelenő kiadványait.

KIADVÁNYAINKRÓL

Megjelent „Az Országos Széchényi Könyvtár programja 2001” című kötet

Az alábbiakban közöljük tájékoztatás céljából a könyv dr. Monok István főigazgató úr által írt előszavát.

„A 2000. év fő célkitűzése, az új integrált könyvtári rendszer, az AMICUS szolgálatba állítása az év végén valósult meg. Ennek megfelelően a 2000-re kitűzött olyan feladatok, amelyek megvalósítása ettől függött, a 2001. év feladatává váltak. A könyvtár legfőbb feladata tehát ennek az integrált szoftvernek az integrált működtetése. Folyamatosan kapcsolódnak az egyes területek a rendszerhez. 2001-ben a kötelespéldány szolgálattól a teljes könyv- és periodikum feldolgozás és az országos dokumentum-nyilvántartás segítése kellene, hogy megvalósuljon. A különbözőjtemények közül a Térképtár és a Történeti Interjúk Tára csatlakozik elsőként az AMICUSHoz. Az országos közös katalógizálási programban a könyvtár ezen túl is teljesíti vállalt kötelezettségeit.

A modernizáció folyamatában hangsúlyos helyet kap a olvasók informatikai eszközökkel való ellátottságának javítása. Ennek két elemében szükséges hátrázott továbblépés: a katalógus terminálok számának bővítésében, illetve a multimédia olvasó felszerelésében.

Folytatódik a régi térképek digitalizálása, de meg kell teremtenünk az elkészült digitális anyag szolgáltatásának feltételeit is. Egyelőre a könyvtár integrált rendszerétől függetlenül folyik az 1473–1920 közötti retrospektív nemzeti bibliográfia köteteinek digitalizálása. Ebben az évben ezt a munkát befejezzük, és elkezdődik a régi magyar könyvek, továbbá a 16. századi teljes könyvanyag numerizálása a »Bibliotheca eruditionum« program keretén belül. Ugyancsak az integrált rendszertől függetlenül teszünk lépéseket a kéziratár katalógusának internetes megjelenítésére is, és folytatódik a Bibliotheca Corviniana program

is, vagyis Mátyás király könyvtárának internetes megjelenítési munkálatai.

A Magyar Elektronikus Könyvtár állományának és szolgáltatásainak gyarapodása ütemterv szerint haladt, 2001-ben el kell választani e könyvtártól azokat a funkciókat, amelyek a koncentrált gyarapítási munkáiban hátráltatják. Az internetes általános tájékoztatási feladatok szervezése (MIT-HOL) a könyvtár Olvasó- és Tájékoztató Osztályához kerül.

Folytatódik a könyvtár szerkezeti átalakítása is. 2001-ben a fegyveres őrség a fenntartó Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által szervezett önálló közhasznú társaság része lesz.

A Gazdasági Igazgatóság a kormány által központosított pénzügyi program bevezetése mentén szerveződik újjá. A mélyraktár építésének felfüggesztése miatt megszűnik a Létesítményi Iroda. A könyvtár informatikai rendszerének működtetésére és informatikai szolgáltatásainak összehangolására létrejön az Informatikai Igazgatóság. A további átalakítások az olyan feladatok megfogalmazása mentén történnek, amelyek több osztály munkáját alapvetően érintik, azok szerves együttműködését igénylik.

Az év folyamán meg kell teremteni a 19. századi retrospektív nemzeti bibliográfia szerkezeti kereteit. A leendő szerkezeti egység a már megjelent régebbi bibliográfiai kötetek közben elkészülő digitális változatára alapozhatja munkáját.

A gyarapítási tevékenység, a nemzetközi csere és a határokon túli magyar könyvtárak ellátását támogató munka egyetlen egységes rendszerben való megvalósítása éppúgy a következő év feladata, mint a könyvtár központi szolgáltatásainak a szerkezeti átalakítással történő összehangolása.

A Könyvtári Intézet szerkezeti formája kialakult, a vezetők kiválasztása után a fenntartó és a magyarországi könyvtári hálózat igényeinek megfelelően indulnak el munkaprogramjai.

A nemzetközi együttműködésben a könyvtáros szervezetek munkájában való részvétel mellett a könyvtár a magyar művelődéstörténet kapcsolódási pontjait követi. Ennek megfelelően elsősorban a Kárpát-medence könyvtáraival, vagyis a szomszédos országok gyűjteményeivel törekszik a legaktívabb munkakapcsolat kialakítására. Folytatódnak a közös »A Kárpát-medence könyvtörténeti bibliográfiája«, illetve a »Clavis typographorum Regionis Carpathicae 1473–1948« munkálatok, de törekszünk a bilaterális kapcsolatok bővítésére is egyes közös munkaprogramok kapcsán. A magyar nemzeti könyvtárnak feladata a bárhol a világon lévő magyar vonatkozású dokumentumok feltárása és nyilvántartása. Ilyenek elsődlegesen a Kárpát-medencében, Ausztriában, a német nyelvterületen, Itáliában, illetve a protestáns egyház kötődései miatt Hollandiában találhatóak. A szervezett feltáró munka személyi és anyagi feltételeitől függően határozzuk meg azokat

a könyvtárakat, ahol a kutatás elkezdődhet, illetve folytatódhat.

A 2001. évben a magyar kultúra Franciaország vendége. Ennek megfelelően a kiállítási és a tudományos programunkban megfelelő súlyt kap a magyar–francia kapcsolatok története, illetve a közös rendezvények támogatása.

Terveinket csak úgy tudjuk megvalósítani, hogy aktívan együttműködünk a magyarországi könyvtári hálózat tagjaival, illetve a tudományos intézményekkel és társaságokkal. Ezért is adunk helyet egyes számunkra kiemelkedően fontos szervezeteknek, illetve olyan rendezvényeknek is, amelyeket nem a könyvtár szervez.

Budapesten, 2000 decemberében”

*Monok István
főigazgató*

KIÁLLÍTÁS

A „Találkozás a gyermekkel” című kiállításról

A „Találkozás a gyermekkel” című kiállítás az 1900-as évek svéd gyermekirodalmára irányítja a figyelmet. Azt mutatja be, hogyan tükrözik a képek és a szövegek a gyermekek helyzetét és megítélését a svéd társadalomban. A gyermekkönyveken keresztül lehetőség nyílik az általános gyermekpszichológia és pedagógia kérdéseinek játékos és humoros tárgyalására.

A „Találkozás a gyermekkel” című kiállítás 1999 januárjában nyílt meg Rigában. Azóta Kelet-Európában több helyen is nagy sikerrel mutatkozott be. 2000-ben Észtországban, Lettországban, Litvániában, Lengyelországban, Ukrajnában, Moldáviában, Romániában, Észak-Afrikában és Közél-keleten került megrendezésre. A kiállítás megnyitására 2001. február 2-án került sor az Országos Széchényi Könyvtárban. Az OSZK összegyűjtötte a magyarra

fordított svéd gyermekkönyveket. Ezek ízelítők arról, hogy mit lehet a magyar könyvesboltokban, könyvtárakban találni vagy kölcsönkérni. A képek különféle svéd gyermekkönyvekből vannak. Minden képen van magyarázat is, magyar nyelven.

A kiállítás kiváló alkalmat nyújt a vitás kérdések megtárgyalására. A felolvasásokon és szemináriumokon a tanárok, jövődöbéli tanárok, pszichológus hallgatók és más érdeklődők mellett mind Svédországból, mind a fogadó országokból sok esetben vettek részt írók, illusztrátorok, könyvtárosok és pedagógusok is. Létrejött az országok közötti szakembercsere. Lesz itt is egy olyan előadás, hogy hogyan lehet az iskolás gyerekeket, sőt az óvodás gyerekeket érdeklétté tenni abban, hogy keressék a könyveket, olvassák és nézegessék a képeket.

MÚLTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

Weöres Sándor vallomása olvasmányairól

Weöres Sándor (1913–1989) költő, műfordító itt közölt vallomásait az „Írók könyvek közt. Kortárs magyar írók vallomásai olvasmányaikról” című összeállítás szerkesztőjének a következő kérdésére írta: „Egy könyvet szerkesztek, melyben kérem szíves nyilatkozatát a legkedvesebb olvasmányairól és arról, mely művek: irodalmiak, esetleg képzőművészeti vagy egyéb alkotások hatottak éleltszemléletére.” Íme Weöres Sándor válasza:

„Legkedvesebb olvasmányaim? Életkoronként részben változó, részben nagyon is azonos.

6–10 éves koromban Shakespeare (múlt századi magyar fordításokban), Schiller drámái (eredetiben), Madách, Katona. Ugyanekkor a lírában főként a múlt századvég és századkezdet sematikus lírikusai hatottak rám: Vargha Gyula, Kozma, Szabolcska. De mellettük Petőfi, Csokonai is.

13 évesen találkoztam először Ady, Babits verskölteteivel, ők eltávolítottak addigi költőideálmajmtól, teljesen más világba ragadtak.

16–18 éves korban a Biblia, Tao te king, Gilgames-eposz, Upanishadok: mindmáig szeretett nevelőim.

20–30 évesen Füst Milán verseiből sokat tanultam. Később William Blake, Mallarmé, Reverdy, René Char, a német August Stramm, az orosz Hlebnikov, a szerb Momcsilo Nasztaszijevics, a portugál Pessoa, a japán Akutagava, Higuksi, Fukazava... Hosszan folytathatnám.

Hadd említsem még az ókínai Si-king és Csu-ce gyűjteményeket, amelyekben mindig sok szépet találok. S a népköltészetet: a magyart, a volgai népeket s a négeréket. Fónagy Iván »Wawiri« című gyűjteményének sok óceániai, afrikai, amerikai szövegét szaba-

don felhasználtam; Robert Lach gyűjtéseit (»Gesänge russischer Kriegsgefangenen«: főként kaukázusi, volgai, uráli anyag, melyre Kodály Zoltán figyelmeztett) igyekeztem híven fordítani tartalmilag és ritmikailag.

A zenében legerősebben hat rám: Vivaldi, Bach, Bartók, Kodály, Webern. A képzőművészetben: Altamira és Lascaux barlangjainak csodálatos ősi ábrázolásai; az ókori Cyclad-maszkok szuggesztív ereje; Rembrandt, Vermeer, Grünewald; Monet késői Nymphéas-sorozata, melyből a legszebb nagyméretű darabok New Yorkban vannak és képtelenség volna reprodukálni; éppígy reprodukálhatatlanok Turner nonfiguratív vázlatai, ezek az alig színes fénycsodák. A magyar festészetből M. S. mester, Csontváry, Gulácsy; s az élők közül Illés Árpád, Bálint Endre, Papp Oszkár, Fóth Ernő, Molnár Sándor és sok más, kiknek képei meghittten vesznek körül. S a Hopp-múzeumban látható sötét Buddha-fej. A grúz piktúrából Piroszmanisvili és Kakabadze. Az oroszok közül Kandinszki, Goncsarova, Malevics. A nyugati modernek közül Giacometti, Ervin Rehmman. Gazdag a művészet és hosszan folytathatnám a felsorolást ugyanúgy szeretett alkotókkal, mint akiket említettem; sokszor a perc véletlene, hogy melyik név csúszott tollamra és melyik maradt ki. Különösen a zenével bántam mostohán, pedig intenzívebben hat rám, mint bármi más – a természet látványait, mozgásait, hangjait, csendjét kivéve.”

Weöres Sándor versei ma is népszerűek a felnőttek, az ifjúság és a gyermekek körében.

Batári Gyula

SAJTÓFIGYELŐ

Verdi a könyvtárban

Két nagyobb kiállítást rendez budavári otthonában az *Országos Széchényi Könyvtár*. Az egyik az 1920 utáni határon túli magyar könyvillusztráció történetét tekinti át, a másik *Giuseppe Verdi* halálának századik évfordulójához kapcsolódik. A nemzeti könyvtár érté-

kes darabjaival Ezer év története térképeken címmel a franciaországi magyar rendezvények sorában a Párizsi Magyar Intézetben is bemutatkozik.

Magyar Nemzet,
2001. január 19.

783 írónk a bibliográfiában

Budapest (PLT) – Értékes ajándékkal gazdagodnak rövidesen a megyei könyvtárak, valamint a felsőoktatási intézmények német tanszékeinek könyvgyűjteményei, és a Magyarországi Német Országos Önkormányzat.

Werner Schweikert „A 20. századi magyar irodalom bibliográfiája német nyelven” című tudományos munkájának száz ingyenes példánya jut el a Würth Alapítvány jóvoltából a fenti intézményekhez.

A könyveket a szerző jelenlétében ünnepélyes keretek között adták át az *Országos Széchényi Könyvtárban* Monok Istvánnak, az OSZK főigazgatójának, a felsőoktatási intézmények rektori konferenciája elnökének, valamint a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata elnökének.

Werner Schweikert, a magyar irodalom elkötelezett kutatója az átadáson elmondta, hogy az 1999-es Frankfurti Könyvvásáron bemutatott bibliográfia megírásához háromnegyed év elmélyült munkájára volt szükség.

A szerző nem csak azokat az írókat és költőket vonultatta föl bibliográfiájában, akik a múlt században Magyarországon éltek és alkottak, és akiknek műveit német nyelvre lefordították, hanem a politikai

okokból külföldre kényszerült szerzőkét is, akik esetleg idegen nyelven publikáltak.

Összesen hétszáznyolcvanhárom magyar író és költő kapott helyet a német nyelvű bibliográfiában.

Werner Schweikert a PLT-nek elmondta: Ezzel a könyvvel egyebek között az volt a célja, hogy a rendkívül gazdag és értékes magyar irodalmat ne csupán *Márai Sándor* neve fémjelezze külföldön, hanem szeretné, ha az olvasók minél szélesebb körben megismernék az eddig német nyelven kevésbé publikált szerzőket is.

Mint mondta: tervezi, hogy három éven belül megjelenteti a bibliográfia javított, bővített kiadását.

„A 20. századi magyar irodalom német nyelven” című munkájáért Werner Schweikert kedden átvette a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Pro Cultura Hungarica díját.

Zalai Hírlap,
2000. február 1.

A könyvtárról a kultúra napján

KAPOSVÁR

Kicsit keserű, de reményteli hangulatban ünnepelték a Magyar Kultúra Napját a közművelődési dolgozók tegnapi megemlékezésükön. Az ünnepségen szakmai kérdésekről is szó volt, és egy új könyvet is megismerhettek a résztvevők.

A kultúra – ha most nem is úgy tűnik – a legjobb befektetés. Még akkor is, ha a úgy tűnik, a kultúra, s a közművelődési területen dolgozók sem találják a helyüket, és nem kapják meg az őket megillető megbecsülést. Azonban mindig van egy kapaszkodó, valami reménysugár a kilátástalannak tűnő helyzetben... Ezzel köszöntötte a könyvtári és közművelődési nap vendégeit dr. Riez Ferenc, a megyei önkormányzat humánszolgáltatási főosztályának vezetője. Erről szólt dr. Klujber László kulturális igazgató is, kiemelve: a kultúra ügye szent ügy, amely nélkül az országos kitűzött célok sem valósulhatnak meg. Ennek ellenére a kultúra sem országosan, sem helyben nem kapja meg azt a segítséget, amelyre szüksége lenne. Pedig a kultúra, közművelődés területén dolgozók sokszor embert

próbáló körülmények között teszik a dolgukat, fáradhatatlanul és lelkiismeretesen.

Az ünnepségen szakmai kérdésekről is szó esett: *Ungváry Rudolf*, az *Országos Széchényi Könyvtár* tudományos kutatója a könyvtárakban is lezajló informatikai forradalomról szólt. Mint kiemelte: a könyvtárak, mint „tárak túl nagyok lettek, látogatói körük megváltozott, szükség van egy olyan információs rendszerre, amely mindenki számára érthető nyelven nyújt megbízható információt. Ilyen keresőrendszert egyébként már a megyei könyvtárban is bevezettek.

Varga Róbert, a Megyei és Városi Könyvtár igazgatója arról szólt: kiadvány ugyan nem készült az idei Kultúra Napjára, de ezúttal sem maradnak könyvritkaság nélkül az olvasók: a Somogyi Levéltár üvegablakai című új kiadványt dr. Bószé Sándor levéltár-igazgató és Lengyel János, a Somogyi Hírlap főszerkesztő-helyettese mutatta be.

*Jakab
Somogyi Hírlap,
2001. január 24.*

Ismeretlen relikviák a Széchényi-hagyatékából

A kulturális tárca támogatta a miniatúrák megvásárlását

Az Országos Széchényi Könyvtár – mely 1802-es létrejötté óta hűségesen őrzi és ápolja alapítója emlékét –, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Képcsarnoka újabb Széchényi-dokumentumokat és -relikviákat vásárolt, melyhez a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma nyújtott segítséget. A múzeum tulajdonába került két, nyolcmillió forintért vásárolt portrét a magyar kultúra napja alkalmából nyíló kiállításon tekintheti meg a közönség. A tárlat január 23-a és február 20-a között tart nyitva.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma az elmúlt év végén jelentős Széchényi-relikviák vásárlásához nyújtott segítséget az Országos Széchényi Könyvtárnak és a Magyar Nemzeti Múzeumnak. A

könyvtár tulajdonába került dokumentumgyűjtemény – mely kéziratokat, naplókat, fényképeket, táviratokat, leveleket, személyi vonatkozású anyagot és nyomtatványokat tartalmaz – gróf Széchényi Ferenc idősebb fia, Széchényi Lajos ágán maradt fenn, s az ő leszármazottja, Széchényi Viktor kezdeményezte a család történetének megírását is. Felkérte a dinasztia tagjait, hogy a birtokukban lévő dokumentumokkal segítsék Bártfai-Szabó László történész munkáját. Az 1902 és 1927 között zajlott nemzeti gyűlések jegyzőkönyvében ugyanis – többek között – nyomon követhetjük a mű létrejöttének fázisait is.

A most megvásárolt hagyaték történelmi, művelődéstörténeti és nemzeti szempontból is felbecsülhetetlen forrás. Széchényi Viktor leszármazottja, Széchényi Zsigmond és felesége mentette és őrizte meg

a második világháború, a kitelepítés az internálás, majd a többszöri költözködés nehézségei között.

A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Képcsarnoka miniatűr portrékkal gazdagodott, melyek Széchenyi Istvánt és feleségét, Seilem Crescence-t ábrázolják. A frigy tízévi eszményi szerelem beteljesülése volt, de a boldogság ellenére sem hozott megnyugvást Széchenyi zaklatott lelke számára. A házasságban alig több, mint újabb tíz évig tartott, míg betegsége végleg el nem hatalmasodott a legnagyobb magyaron.

Házasságuk első évtizedében eszményi párnak tartotta őket a közvélemény, olyannyira, hogy a Honderű című képes folyóirat 1843. november 11-ei számában Perlasca Domokos színezett rézkarcán a XVII. századi magyar mágnásviselést a Széchenyi házaspár illusztrálta.

A Nemzeti Múzeumban kiállítandó két kis portré is a kor arcképeidájának megfelelően készült, s mindkettő korábbi sikeres kompozíciókat másol: a Széchenyi-portré „elődje” Ehrenreich Ádám rézmet-

szete volt, a grófnőt ábrázoló kép pedig a korszak legismertebb és legnépszerűbb hazai művészenek, Barabás Miklós Karl Mahlkecht által acélmetszeten sokszorosított rajzát utánozza, szinte a legapróbb részletekig. A miniatűrököt készítő bécsi mester tehát e két közismert művet vette mintául, s mindkét grafikának számtalan változata készült.

Széchenyi egyébként kétségtelenül a korabeli művészek egyik kedvenc modellje volt, hiszen ifjúkorától kezdve képek sokasága készült róla, s tragikus halála után is portrék, emléklapok, allegorikus kompozíciók, eseményábrázolások számtalan változata keletkezett. Ő volt az, akinek külsejét még a gúnyszerzők sem torzították el.

A január 23-ától kiállított arcképek – amelyeket elsőként a Magyar Hírlap közöl – valószínűleg az 1830-as évek közepén, a házasságkötésük körüli időszakban készültek, Thomas Emanuel Peter keze nyomán.

*Magyar Hírlap,
2001. január 18.*

Gutenberg- helyett internetgalaxis?

Korunk technikai változásai egyetlen területet sem hagynak érintetlenül. Így van ez az egyik leghagyományosabbnak tekintett területtel, a könyvekkel és a könyvtárakkal is. Hogy változás következik be az említett szférákban, az manapság már nem kérdés, a vitatémát immár a változás üteme, nagysága és legfőképp iránya képezi. Ma még senki sem képes egészen pontosan megmondani, hogyan is néz majd ki a jövő könyvtára, milyen feladatokat képes ellátni, kiknek az igényeit fogja kiszolgálni. Cikkünk kísérlet lehet csupán, kísérlet annak bemutatására, milyen tendenciák észlelhetők a könyvtárhasználatban és a könyvtárak átalakulásának területén.

Néhány éve, amikor a számítógép, majd az internet elindult hódító útjára, sokan jóslták a nyomtatott könyvek, általában a nyomtatott dokumentumok létének végét és ezzel párhuzamosan sokan voltak azon a véleményen, hogy a könyvtáraknak nemcsak alapvetően megváltozik majd a funkciójuk, de egyenesen meg fognak szűnni, vagy ha nem, akkor megmaradnak, mint a jövő embere számára kuriózumként mutogatható kövületek. Mint már látható, az átalakulás korántsem olyan hirtelen és átütő, hogy ezen a területen egyik napról a másikra végbemehetett volna. A

fokozatos átalakulás pedig lehetővé teszi, hogy az elektronikus világnak kibontakozhasson az igazi arca, és a változásra kész területek felkészülhessenek a kor újabb kihívásaira. A kihívást jelen esetben a digitalizáció és a virtuális világ jelenti.

Mind a digitalizáció, mind pedig a virtuális világ, esetünkben a virtuális könyvtár sokat használt fogalmak, mégis kevesen tudják, hogy a könyvek és a könyvtárak esetében mi értendő alattuk. A digitalizáció az adott, pl. nyomtatott dokumentum minden karakterének digitálissá tételét jelenti. A virtuális könyvtár ezeket a digitalizált dokumentumokat is tartalmazza, de anyagának oroszlánrészét a dokumentumokról szóló információkkal feltöltött adatbázisok képezik. Ezek az adatbázisok tehát információt adnak egy-egy könyvtár állományáról, de az a tendencia, hogy több adatbázis összekapcsolásával régiók, országok könyvtári állománya is elérhetővé váljon. Ez tulajdonképpen csak rész megoldásnak tűnhet, hiszen ezek az adatbázisok úgy működnek, mint a katalógusok, tehát az olvasók keresési tevékenységét könnyítik meg, egy-egy mű digitális változatához meglehetősen ritkán lehet hozzájutni. Megkezdődött ugyan a nagy klasszikusok egyes műveinek elektronizálása, és egyre több napja-

inkban megjelenő mű is számítógépre kerül, de az a mennyiség elenyésző a hatalmas anyag mellett, ami a könyvtárakban felhalmozódott. Látható már az is, hogy a könyvtári anyag digitalizálása részben az is megvalósíthatatlan, mert mennyiségileg szinte beláthatatlan számú dokumentumról van szó, részben pedig azért, mert maga a digitalizálás drága és nagyon sok emberi munkát igényel.

Éppen a fentebb említettek miatt folyamodnak az adatbázisok, virtuális könyvtárak alakítói, fenntartói a szelektáláshoz. A szelektálás nemcsak a múltban megjelent dokumentumokat érinti – velük kapcsolatban a válogatás szinte drasztikus méreteket ölt –, de kiterjed a napjainkban megjelenő dokumentumokra is. Ez ugyebár azt jelenti, hogy az adott könyvtár vagy adatszolgáltató válogat, és dönt, melyik legyen az az – pl. nyomtatott – anyag, melyet a felhasználók elektronikus úton is elérhetnek.

Keveset és kevesen foglalkoznak vele, de az említett szelekció csorbítja a felhasználók azon jogát, hogy minden információhoz – válogatás nélkül – hozzá tudjanak jutni. A válogatás helyességét megkérdőjelezi az is, hogy egyelőre semmilyen kánon nem áll rendelkezésre, melynek alapján el lehetne dönteni, melyik anyag kerüljön digitalizálásra és melyik ne. A felhasználó – ha elkészülnek az adatbázisok – csupán az információhoz fog hozzáférni, nevezetesen ahhoz, hol találja meg az általa keresett kiadványt. Az adatbázisok szolgáltatása a múltbéli állapothoz képest már mindenképpen haladást jelent, különösen, ha meggondoljuk, hogy néhány kattintással idegen könyvtárak, idegen országok állományába is betekinthetünk. Mint a szakirodalomban olvasható, „az internetes tartalom-szolgáltatás jelentőségét egyszerűen nem lehet túlbecsülni: a digitális könyvtárak, szövegarchívumok, képadatbankok és hasonlók ezer- és ezerszámra teszik hozzáférhetővé a klasszikus szépirodalmi műveket, művészeti alkotásokat, a tudományos publikációkat.”

Magyarországon már régóta folyik az adatbázisok feltöltése, a szövegek digitalizálása. Az egyik ilyen munkacsoport a Nemzeti Információs Infrastruktúra Program (NIIF) keretében működik. Feladata, hogy a hazai felső- és középfokú oktatási, kutatási és közgyűjteményi szféra számára létrehozott közcélú internethálózatot működtesse és fejlessze. Könyvtári területen az egyik legismertebb magyar virtuális könyvtár a Magyar Elektronikus Könyvtár, a MEK. A virtuális könyvtárban távoli forrásokból található mutatók, míg az olvasóteremben a MEK saját anyaga lelhető. Tehát rendelkezik magyar és külföldi szövegarchívumokhoz való hozzáféréssel és internetes keresőrend-

szerekkel is. Az 1994 óta működő MEK számára az *Országos Széchényi Könyvtár* biztosítja az intézményi és szakmai hátteret. A MEK a hálózaton nem az egyetlen ilyen jellegű próbálkozás, hasonló szolgáltatásokkal kísérletezik a Miskolci Egyetem és a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem is. Köztük talán a legfiatalabb az 1997 végén létrejött Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia-központ. Ilyen a WebKat.hu, mely a hazai internetes dokumentumok on-line-katalógusa, vagy a Bibliotheca Hungarica Internetiana, amelyen kilenc magyar költő körülbelül 3000 műve található meg.

A fentiekből kitűnik, hogy a fejlődés megindult, s körvonalazódni kezd a könyvtárak jövőbeni szerepének iránya is, amit nagyon röviden summázhatunk: könyvtárakra a jövőben is szükség lesz. A könyvtárak továbbra is tárolni, feldolgozni és rendszerezni fogják a hozzájuk beérkező adatokat. Mindhárom munkafolyamat nagyon fontos, még akkor is, ha a távoli jövőben esetleg már csak digitálisan érkeznek majd a dokumentumok az egyes könyvtárakba, hiszen mindenképpen rendszerbe kell sorolni a rendelkezésre álló anyagot. Az adatbázisokat kezelni, feltölteni és működtetni is kell. A könyvtári szolgáltatások átalakulása ez idáig elsősorban a felhasználók, az olvasók igényei mentén alakult. A jövőbeni funkcióit valószínűleg befolyásolja majd a könyvtárak által nyújtott szolgáltatások ára is. Az információ megnövekedett értéke nemcsak az információsztárság presztízsét fogja növelni, de növelni fogja a szolgáltatás értékét is. Különösen, mert sokan vélekednek úgy, hogy „...az információ az adathoz képest hozzáadott értékkel rendelkezik. A hozzáadott érték az adott információ formájában eladható...”, mert szükségletet kielégítő szolgáltatás vagy áru. Ha a jövőben ez a szemlélet uralkodóvá válik, fennállhat annak a veszélye, hogy a könyvtárak által szolgáltatott információ csak azok privilégiuma lesz, akik meg tudják majd fizetni a szolgáltatások árát. Azonban ha komolyan vesszük az információhoz való szabad hozzájutás jogát, ez semmiképpen nem következhet be. A könyvtár feladata továbbra is az emberiség tudáskészletének megőrzése és átörökítése kell legyen, és a társadalom alapvető kulturális intézménye kell maradjon. „A globalizáció ellenére is bízni lehet tehát az egyedi könyvtárak fennmaradásában, mert olyan emberi szükségletet elégítenek ki, melyek az információ társadalmi létéből, mozgásából fakadnak.”

Szabó Katalin,
Print & Publishing, 2000. december

Sajtótörténet, oktatás, külpolitikai közgondolkodás A hírlapkönyvtárosok találkozásáról

Negyedik alkalommal szerveztek szakmai találkozót a hírlapkönyvtárosok 2000. december 8-án az Országos Széchényi Könyvtárban.

Elsőként Széchényi Ágnes – egyetemi és főiskolai oktató, újságíró – mondta el gondolatait, *Hogyan lehet sajtótörténetet tanítani Budapesten és vidéken* címmel. Összefoglalta azokat a nehézségeket és hiányosságokat, amelyekkel oktatómunkája során találkozott és felvetett több ötletet, lehetőséget is ezek kiküszöbölésére.

Nagyon hiányol egy olyan történeti összefoglalást, amely bemutatná, hogy mi állandó és mi változó háromszáz év magyar sajtójában. Erre leginkább az egyéves kommunikáció szakon lenne szükség. Úgy tapasztalta, hogy az akadémiai szintű feldolgozást – amely sajnos csak 1892-ig készült el – a tanítás szempontjából nehéz használni. Hiányzik az igazi sajtótörténeti kutatás, igaz ehhez a nélkülözhetetlen bibliográfiai háttér sem adott. Az egyetemi hallgatók ilyen gyűjtőmunkára nem igen kaphatók – még ha pénz akadna is ilyen célra – más gyűjtőmunkával sokkal többet kereshetnek. Kevesen vannak azok, akiket a sajtótörténet igazán érdekel, mert a most nagyon divatos ún. kommunikáció szakok hallgatói főleg az elektronikus média szerkesztői, sztárjai akarunk lenni.

Nincsenek az oktatásban jól használható források és szöveggyűjtemények (pl. induló lapok programcikkei, illetve programváltások cikkei, szerkesztőváltáskor közölt írások).

Tanítás közben szükség lenne az említett orgánumok folyamatos kézbevitelére (ez a vidéki városokban még nehezebb, mint Budapesten). A kronológiai összefoglalás legfeljebb fénymásolt lapok bemutatásával történik. A fő csomópontoknál (Irodalmi Újság, Válasz, Kelet Népe, Népszava), célszerű hosszabban időzni. Egy-egy konkrét szám részletes megbeszéléséről az oktatónak jó tapasztalatai vannak. Általános

rossz tapasztalat viszont, hogy a hallgatók nem olvasnak, olvasottsági háttérük színvonala alacsony.

Széchényi Ágnes fontosnak és hasznosnak tartaná egy országos konferencia megszervezését a médiakultúra oktatásáról. Végezetül annak a reményének adott hangot, hogy mielőbb elkészül és oktatási segédanyagként hatékony eszköz lesz a *Magyar sajtótörténet* című CD-ROM, amelyen szerepelni fognak az újságírói hivatásról szóló írások, vallomások, emlékezések, a sajtótörvények, régi nagy lapkiadók története, de még karikatúra- és sajtófotó történet is.

Voit Krisztina hozzászólásában fő gondként említette azt, hogy a XX. századi sajtóanyagról nagyon keveset tudunk. Élmenyszerű tanításhoz mindent végig kellene olvasni. Például a két világháború közötti lapkiadással kapcsolatban feltétlenül ismerni kellene annak gazdasági-politikai háttérét (a lapok kiadásának finanszírozását). Véleménye szerint igen fontos szerepe lenne a szakdolgozatoknak, kiadatlanul holt anyagok csupán. Szükséges és hasznos lenne a dolgozati témák központi összegyűjtése, de főként az akadémiai háttér (Sajtótörténeti Bizottság) megerősítése.

Buzinkay Géza felhívta a figyelmet arra, hogy a 2000-ben indult *Magyar Média* című sajtótudományi folyóirat vállalja a szakdolgozatok közzétételét, ezt meg is hirdette, de választ eddig még sehonnan sem kaptak. Mint egyetemi és főiskolai oktató azt tapasztalja, hogy a hallgatók többsége nem mutat történeti érdeklődést, nem rendelkeznek megfelelő előképzettséggel. Buzinkay Géza végül bejelentette, hogy egy magyar sajtótörténeti műfaj összefoglalót készít. Ezt bizonyára haszonnal forgatják majd a médiaszakos hallgatók. *A budapesti sajtónegyed kialakulása* című munkája pedig már 1999-es megjelenése óta olvasható (Tanulmányok Budapest múltjából. XXVIII. köt. 285–294. p.).

Ezt követően Major Zoltán történész tartott előadást *A külpolitikai közgondolkodás fórumai, forrásai, témái, alakítói* címmel. Bevezetőjében felidézte Széchényi István alakját, aki igyekezett bekapcsolni Ma-

gyarországot a polgárosult európai nemzetek életébe. A hazai külpolitikai érzék kifejlődésének nem kedvezett az 1867-ben létrejött közjogi struktúra. Külpolitikai kérdésekben való tájékozatlanságunk és az, hogy minket sem ismertek a világban, nem kis mértékben járult hozzá trianoni megcsonkításunkhoz. A két háború közötti korszak neves – ám elfeledett – diplomáciatörténésze, Horváth Jenő fogalmazása szerint: „A béke nem egyedül azért rossz, mert bennünket nem ismertek, hanem azért nem jó, mert mi nem ismertük a nagyvilágot.”

Az előadó kiemelte a Magyar Külügyi Társaságnak a külpolitikai nevelésben betöltött pozitív szerepét (szervezés, folyóiratok kiadása). Szólt a *Magyar Külpolitika* és a *Külügyi Szemle* című folyóiratokról, az ott publikáló szerzőkről. Külön említést tett Ottlik Györgynek, a magyar külpolitikai újságírás nagy alakjának munkásságáról.

Major Zoltán meggyőződése szerint a történezs számára a levéltári források mellett sokszor hasonlóan fontos kiegészítő, illetve bizonyos szempontból önálló történeti (eszmetörténeti) forrás a sajtó is.

A találkozó végén Heiszlerné Karpiák Terézia beszélt a Külügyminisztérium könyvtáráról és sajtódo-

kumentációs feladatairól. A könyvtár működése a Sajtóarchívum gyűjtésével kezdődött, ahol 1919 áprilisától található meg a periodikumok. Sajnos a helyhiány „tervszerű selejtezésre” kényszeríti ezt a könyvtárat is.

Első könyvtárosa Veres Endre volt, aki gyarapodási jegyzékeket készített. Ezek a *Külügyi Évkönyvben*, majd sokszorosítva jelentek meg.

Megtudtuk, hogy a jelenleg kb. 50 000 kötetes könyvtár anyaga 70%-ban idegen nyelvű. Nagyon színvonalas szótár és kézikönyv gyűjtemény, CD-ROM-gyűjtemény és Internet használat áll a zárt könyvtár használóinak rendelkezésére. A könyvtár és a dokumentációs csoport TINLIB programmal, közös tárgyszó rendszerrel dolgozik. 30-40 folyóirat rendszeres figyelését végzik. Erre azért van szükség, mert az Országgyűlési Könyvtár sajtófigyelőjében, a PRESSDOK-ban nem kap elég hangsúlyt a külpolitika így saját dokumentációs csoport is segíti a minisztérium munkáját.

A hírlapkönyvtárosok a következő szakmai összejövetelt 2001 március-áprilisára tervezik.

Bácsvári Anna

OSZK HÍRADÓ

Az Országos Széchényi Könyvtár lapja
XLIV. évfolyam – 2001. 1–2. szám

Főszerkesztő: Batári Gyula

A szerkesztőbizottság tagjai: Berke Barnabásné, Monok István, Ottovay László, Poprády Géza,
Rády Ferenc, Rózsa Mária, Somkuti Gabriella, Somogyi Pálné

Technikai szerkesztő: Korpás István

A szerkesztőség címe: Budapest, Budavári Palota F. épület, Postacím: 1827 Budapest
Készítette az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., 500 példányban, 4,0 (A/5) ív terjedelemben
Felelős vezető: Freier László

ISSN 0324-2064